

DANIŞTAY BAŞKANLIĞINA

Yürütmenin Durdurulması İstemlidir.

Duruşma İstemlidir.

DAVACI : Türkiye Barolar Birliği Başkanlığı

Oğuzlar Mah. Barış Manço Cad. Av. Özdemir Özok Sokak No: 8 Balgat Ankara

VEKİLLERİ : Aynı adreste

DAVALI : Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı - Ankara

KONU : 29.07.2022 tarih ve 31907 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren, ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ YÖNETMELİĞİ’nin talep sonucunda belirtilen madde, ifade ve bentlerinin öncelikle yürütmesinin durdurulmasına, ardından iptaline karar verilmesi, yargılamanın duruşmalı yapılması taleplerimiz hakkındadır.

A- USUL İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR :

A.1- DAVA EHLİYETİ VE MENFAAT İLE İLGİLİ :

Doktrinde kabul edildiği üzere, idari yargıda dava açmada menfaat kavramı bir hak, yarar ya da çıkar ilişkisi olarak algılanmamalıdır. İdari yargıda dava açma ehliyetinde aranan menfaat ihlali, davacının dava konusu yaptığı işlemle arasında kurulabilecek minimum düzeyde de olsa, ilgiyi, alakayı ifade etmektedir. (1)

1136 sayılı Avukatlık Kanununun 1. maddesi; Avukatlığın, kamu hizmeti olduğunu, avukatın yargının kurucu unsurlarından olan bağımsız savunmayı temsil ettiğini hüküm altına almıştır. Kanunun **76, 95. maddeleri ve 110. maddesinin 17. fıkrasında**; Baroların ve Türkiye Barolar Birliği’nin **“hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunma, koruma ve bu kavramlara işlerlik kazandırma”** görevlerinin bulunduğu düzenlenmiştir.

Kanunun 1. ve 2. maddelerinde avukatlığın kamusal yönü ağır basan bir meslek olduğu vurgulanmış olup, 76. maddesinde baroların, 109. maddesinde ise Türkiye Barolar Birliğinin kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olduğu düzenlenmiştir.

¹ Mehmet Altundış, İdari Yargıda Dava Açma Ehliyeti, Türkiye Barolar Birliği Dergisi Sayı:69, 2007, s.353-354

1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun 76, 95. maddeleri ve 110. maddesinin 17. fıkrasında yer alan *"hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunma, koruma ve bu kavramlara işlerlik kazandırma"* düzenlemesi ile Barolar ve Türkiye Barolar Birliği, uzun yıllardan bu yana, insan hakları, kent ve çevre hakları ihlalleri gibi konularda davalar açmakta ve elde ettikleri kararlarla, kent, çevre ve insan hakları hukukunun gelişmesine ciddi katkılar sunmaktadırlar.

T.C. Anayasası'nın 56.maddesinin başlığı *"Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunması"* olup madde metninde,

"Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.

Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.

143 Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir." hükmü bulunmaktadır.

Hükmün yazımında,

- (a)çevreyi geliştirmek,
- (b)çevre sağlığını korumak
- (c)çevre kirlenmesini önlemek,

işlevlerinin TÜM YURTTAŞLARA VERİLMİŞ BİR ÖDEV olduğu görülecektir. **Diğer hak tanımlamalarının hiçbirinde bu şekilde, doğrudan vatandaşa verilmiş bir ödev söz konusu değildir.**

Dolayısıyla, **temel hak ve özgürlükler içerisinde yer alan çevrenin korunması çerçevesinde tanımlanan hakkın diğerlerinden farklı bir tarafı vardır,** olmalıdır. Bu da, çevrenin korunması konusunda her yurttaşın ödev sahibi olmanın yanı sıra HAK SAHİBİ OLMASIDIR. Yani, çevre korumaya yönelik bir girişimde HER BİR YURTTAŞ EHLİYETLİDİR.

Anayasa koyucu, çevre korunmasında, her bir yurttaş ödevli kılarak, hak öznesi olarak kabul ettiğini ortaya koymuştur. Hak öznesi olmanın idare hukukundaki anlamı ise dava açma ehliyetine sahip olmaktır. Çevrenin korunmasına yönelik dava ve hukuki süreçlerde diğer iptal davalarından farklı, "nitelikli" bir ehliyet hali söz konusudur.

Bu ayırıcı durum, Türkiye Barolar Birliği'ne yasa ile yüklenen "**hukukun üstünlüğü ile insan haklarını koruma**" özel işlevi ile birleştiğinde, çevrenin korunmasına yönelik hukuki iş ve süreçlerde, asıl ve doğrudan davacı ehliyetine sahip kurumlardan birisinin Türkiye Barolar Birliği olduğunu ortaya koymaktadır.

Nitekim, bu durum hak arama özgürlüğünün etkin bir şekilde kullanılması ve dava ekonomisi açısından da son derece önemlidir. Belirli bir hassasiyet ve özel bilgi gerektiren çevre korumaya yönelik davalarda, yurttaş haklarının etkin bir şekilde korunabilmesi, yasal süreçlerde uzman, kurumsal yapılar eliyle hareket edilmesine bağlıdır. Çoğu durumda dava için gereken yasal giderleri bile karşılamakta zorlanan tek tek bireyler yerine **Türkiye Barolar Birliği gibi kurumsal yapıların davacı olması yargı organı için de kolaylaştırıcı olacak, yargı usuli ve zaman alan işler yerine esas işlevi olan hukuk devleti temelinde idarenin denetimine yoğunlaşabilecektir.**

KONU İLE İLGİLİ DANIŞTAY EMSAL KARARLARI

25.11.2014 tarihli Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği ile ilgili Türkiye Barolar Birliği'nin de davacı olduğu davada, Bir kısım maddeler yönünden davanın reddi, bir kısım maddeler yönünden karar verilmesine yer olmadığı yönünde verilen **Danıştay 14. Dairesinin 18/04/2018 tarih ve E:2015/592, K:2018/2871 sayılı kararının Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 04/02/2019 tarih ve E:2018/2679, K:2019/361 sayılı kararıyla**, bir kısım maddelerin iptaline yönelik hüküm fıkrası bozulmuş, diğer maddeler yönünden ise verilen kararın onandığı görüldüğü, kısmen bozma kararına uyulmak suretiyle yeniden yapılan yargılama sonucunda **Danıştay 6. Dairesince 25/12/2019 tarihinde** Baroların dava ehliyeti olduğuna dair kararlar dava esastan görülmüş ve esas hakkında karar verilmiştir. **(2019/20427 E. 2019/15143 K.)**

Danıştay 10. Dairesi; üzerinde mısır işleme tesisleri bulunan, Bursa İli, Orhangazi İlçesi, Gemiç Köyü Karapınar Mevkiinde bulunan ve mülkiyeti Cargill Tarım, Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi'ne ait taşınmazın, 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu'nun geçici 4. maddesi uyarınca tarım dışı kullanımının uygun bulunmasına ilişkin Bursa Valiliği işleminin iptali istemiyle, Bursa Barosu Başkanlığı tarafından açılan davada yerel mahkeme baroların 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun 76. maddesinde sayılan görevleri dikkate alındığında, dava konusu işlemin davacı baronun tüzel kişiliğini, hak ve menfaatlerini

doğrudan etkilemediği gerekçesiyle davanın ehliyet yönünden reddine kararını Baro'nun dava açma ehliyetinin bulunduğu gerekçesiyle bozmuştur. (20.11.2012 tarih E.2012/703, K.2012/5849 sayılı kararı)

Kararın gerekçesinde; Anayasa'nın 56. maddesindeki "herkesin, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğu; çevreyi geliştirmenin, çevre sağlığını korumanın ve çevre kirlenmesini önlemenin Devletin ve vatandaşların ödevi olduğu" kuralına, meslek kuruluşlarının, birçok alanda örgütlü hareket edebilme imkânı sağlaması nedeniyle, hak arama özgürlüğünün, tek tek bireyler olarak kullanılmasının yaratabileceği güçlüklerin önüne geçilmesinde de önemli bir vasıta görevi üstlendiğine dayanılmıştır. Ayrıca, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 3. maddesindeki kural da belirtildikten sonra, Anayasaya ek olarak Çevre Kanunu'nda da çevrenin korunmasının herkes için bir ödev olarak kabul edildiği ve Çevre Kanunu ile meslek kuruluşlarının da herkes kavramı içine dâhil olduğu ifade edilmiştir.(2)

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, Türkiye Çimento ve Toprak Sanayi T.A.Ş.'ye ait 5 çimento şirketindeki kamu hisselerinin bir özel firmaya satışına dair Bakanlar Kurulu kararının iptali istemiyle açılan davada; davacı olan Türkiye Barolar Birliği'nin davacı olabilme ehliyetini tartışmış, bu tartışmalar sonunda, Türkiye Barolar Birliği'nin "davayı açmaya ehliyeti bulunduğu" karar vermiştir (DİDDK.04.05.2001 gün ve 2001/315 E.-2001/420 K.)

Danıştay 10. Dairesi ve İdari Dava Daireleri Kurulu kararlarında çevre kirliliği ve çevre sağlığına ilişkin konularda Baroların ve Türkiye Barolar Birliğinin dava açmada menfaat ilgisi bulunduğu yasal mevzuat hükümlerine dayanılarak açık bir biçimde ifade edilerek hükme bağlanmıştır.

Dava konusu Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği'ne ilişkin iptal davasında TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİNİN DAVA AÇMA EHLİYETİ bulunduğu açıktır. Zira, yürürlükten kaldırılan 25.11.2014 tarihli Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinin iptali talebiyle Türkiye Barolar Birliği tarafından açılan dava esastan karara bağlanmıştır. Kararlar emsal niteliktedir.

² Süheyla Suzan Gökalp ILICA, Çevrenin Korunmasına İlişkin İptal Davalarında Kişisel Menfaat Kavramı, Türkiye Barolar Birliği Dergisi,2018,s.

A.2- DAVA AÇMA SÜRESİ İLE İLGİLİ :

2577 sayılı İYUK' un 7. maddesinin 1. fıkrasında dava açma süresinin, özel kanunlarda ayrı süre gösterilmeyen hallerde Danıştay'da ve idare mahkemelerinde altmış gün olduğu, bu sürelerin idari uyuşmazlıklarda yazılı bildirimin yapıldığı tarihi izleyen günden itibaren başlayacağı, 4. fıkrasında ise ilanı gereken düzenleyici işlemlerde dava süresinin ilan tarihini izleyen günden itibaren başlayacağı ancak bu işlemlerin uygulanması üzerine ilgililerin düzenleyici işlem veya uygulayıcı işlem veyahut her iki işleme aleyhine birden dava açabileceği kurala bağlanmıştır.

2577 sayılı yasanın 8. maddesinin 1. fıkrasında "süreler, tebliğ, yayın veya ilan tarihini izleyen günden itibaren işlemeye başlar" hükmüne yer verilmiştir.

Dava konusu düzenlemeler 29.07.2022 Resmi Gazete'de yayınlanmış ve 60 gün içerisinde davası açılmıştır.

B- ESAS İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

İlk kez 1993'te yayımlanan yönetmelik, dönem dönem revize ediliyor, dönem dönem ise sil baştan yayımlanmaktadır. ÇED Yönetmeliği yürürlüğe tarihten günümüze kadar 16 kez kısmi revizeye uğramış, 6 kez de yeniden yayımlanmıştır.

Bakanlık, yeni yönetmeliği yayınladığı tarihte "yeşil kalkınma hedefleri" kapsamında değişiklik yapıldığını basınla paylaşmıştır. Bakanlığın yeşil kalkınma olarak nitelendirdiği hedefler, Paris Anlaşması'nı yürürlüğe koyduktan sonraki süreçte dile getirilen "green deal" (yeşil mutabakat) çalışmalarının bir parçasıdır. Ancak, gerek yönetmelikte gerekse Ek-1 ve Ek-2'de eşik değerin değişmesinin, Eskiden Ek 1 listesinde de olan bazı projelerin sadece Ek-2 listesinde yer almasının, bazı projelerin her iki listede de yer almamasının somut ve yasal dayanaklarının bu dosya kapsamında irdelenmiştir.

Önceki değişiklikler sonrasında Bakanlık tarafından AB Direktifleri gerekçe gösterilmiştir. Danıştay 14. Dairesi ÇED yönetmeliğinin değişikliğine ilişkin incelemelerinde, Bakanlığın yasal gerekçelerini irdemiş, "ÇED Yönetmeliğinin EK-1 ve EK-2 listelerinde yer alan bir faaliyet veya projenin, eşik değerlerinde değişiklik yapılması veya Ek-1 listesinden çıkarılarak sadece Ek-2 listesinde düzenlenmesi ya da ÇED Yönetmeliği kapsamından tamamen çıkarılması durumlarında, bu değişikliklerin nesnel ve teknik gerekçelere dayanması ve bu faaliyet ve projenin çevreye olan etkilerinin değerlendirilmesine yönelik bir rapor, uzman görüşü ya da somut bilgi veya belge bulunması gerekmektedir." yönünde değerlendirme yapmıştır.

Danıştay 14. Dairesi bu kapsamda Bakanlıktan

- a) Hangi gerekçelere dayandığının sorulmasına,*
- b) Söz konusu değişikliklerin ve bu değişikliklerin muhtemel çevresel etkilerinin, mevzuat veya bilimsel ve teknik çalışmaya dayanıp dayanmadığının, dayanıyorsa bu hususa ilişkin her türlü bilgi ve belgenin (herhangi bir kamu kurum ve kuruluşundan görüş alınmış veya teknik ve bilimsel çalışmasından yararlanılmış ise bu hususlara ilişkin bilgi ve belgelerin de gönderilmesi suretiyle) istenilmesine,*
- c)- Dava konusu ÇED Yönetmeliği hazırlanırken dikkate alındığı belirtilen Avrupa Birliği ÇED Direktifinin ve bu Direktifin EK-1 ve EK-2 listelerinin Türkçe metnlerinin istenilmesini*

ilişkin ara karar kurmuş, ancak idare tarafından bu hususta bir açıklama yapılamamıştır. 14. Dairesi bu durumu “Dairemizin E:2015/585, E:2015/586 ve E:2015/592 sayılı dosyalarında davalı idare tarafından verilen cevapların incelenmesinden; söz konusu değişiklikler yönünden herhangi bir açıklama yapılmamıştır” ifadeleriyle tespit etmiştir.

Bu husus, İdarenin yönetmeliği değiştirirken/yenilerken somut gerekçeler, teknik ve bilimsel incelemelere değil keyfiyete dayanan takdir yetkisi kapsamında hareket ettiğini ortalaya koymaktadır.

Bakanlığın 29.07.2022 tarihli yönetmeliği yayınlarken yeşil kalkınma olarak nitelendirdiği hedefler, Paris Anlaşması'nı yürürlüğe koyduktan sonraki süreçte dile getirilen “green deal” (yeşil mutabakat) çalışmalarının bir parçasıdır. Bu kapsamda, AB Green deal (yeşil mutabakat) kapsamında çevre mevzuatında ve ÇED mevzuatına ilişkin direktifler olup olmadığının, varsa bu metinlerin Türkçe çevirilerinin Bakanlık tarafından dosyaya kazandırılmasını talep etmemiz gerekmektedir.

Bahsedilen hususlar Ek 1- ve Ek-2 listelerindeki değişikliklerin yasal nedenlerinin öğrenilmesi davamız açısından önem arz etmektedir.

1.) YÖNETMELİĞİN TANIMLAR BAŞLIKLİ 4. MADDESİNE İLİŞKİN AÇIKLAMALARIMIZ

1a) Yönetmeliğin 4. Maddesinin 1. Fıkrasının a bendinde yer alan “veya” ibaresine ilişkin açıklamamız

RG: 29 Temmuz 2022, 31907

Madde 4

a) Anons: Gerçekleştirilmesi planlanan projenin ÇED süreci hakkında, projeden etkilenecek **veya** etkilenmesi muhtemel halkın yaşadığı yer/yerlerde, ilgili belediyeler ve muhtarlıklarca yapılan sesli duyuruyu,

Düzenlemede, anonsun yapılacağı yer için etkilenecek yer ile etkilenmesi muhtemel yer arasında bir tercih yapılarak sadece birinde yapılacak olması, proje hakkında halkın katılım ve bilgilendirme haklarını kısıtlamaya yöneliktir. Projelerin daha az insan ve toplumlar duysun kaygısı taşımaktadır.

1b) Yönetmeliğin 4. Maddesinin 1. Fıkrasının b bendinde yer alan “veya” ibaresine ilişkin açıklamamız

RG: 29 Temmuz 2022, 31907

Madde 4

b) Askıda ilan: Gerçekleştirilmesi planlanan projenin ÇED süreci hakkında, projeden etkilenecek veya etkilenmesi muhtemel halkın yaşadığı yer/yerlerde, il müdürlüğü,

kaymakamlık **veya** muhtarlık binasında bulunan askı ilan yerlerinde yapılan yazılı duyuruyu,

düzenlemesinde yer alan “veya” ibaresi de yukarıda “anons” düzenlemesine ilişkin açıklamızdaki gibi “ilanın” daha dar bir konumda, daha az kitle tarafından duyulmasına yol açacaktır. Proje ve işlemlerin daha dar coğrafyada daha az kitle tarafından duyurulması, ÇED sürecine ve çevresel karar alma süreçlerine katılım hakkını, hak arama hürriyetini kısıtlayacaktır. Bu yüzden, hem kaymakamlık hem de muhtarlık binasında askıda yer alması, daha fazla kişiye erişilmesi, projenin duyurulması açısından önem arz etmektedir.

1c) Yönetmeliğin 4. Maddesinin 1. Fıkrasının ı bendine ilişkin açıklamamız

RG: 29 Temmuz 2022, 31907

Madde 4

ı) Çevresel etki değerlendirmesi inceleme alanı: Yapılması planlanan projenin ana ve yardımcı ünitelerinin de içerisinde bulunduğu koordinatlarla sınırlandırılan alanı,

düzenlemesi ile çevresel etki incelemesinin, sadece ÇED alanı olarak gösterilen alanla sınırlandırılması, ÇED alanı sınırında kalmamakla birlikte etki alanı içerisinde kalan alanlar üzerindeki çevresel etkilerin ise rapora yansıtılmaması anlamına gelmektedir. Örneğin proje sahasının çevresindeki tarım alanları, sulak alanları, arkeolojik alanlardan ÇED raporunda bahsedilmeyecek. Böylelikle, projenin olası çevresel etkileri de daha dar alanda irdelenecek, olacak etki daha küçültülerek değerlendirmeye sunulacaktır. Bu durum ise ÇED sürecinden beklenen kamusal faydayı olumsuz etkileyecektir.

1d) Yönetmeliğin 4. Maddesinin 1. Fıkrasının p bendindeki “Bu Yönetmeliğe tabi olan” ibaresine ilişkin açıklamamız

RG: 29 Temmuz 2022, 31907

Madde 4

p) Entegre Proje: Bu Yönetmeliğe tabi olan, faaliyet konuları veya işlevleri açısından birbirine bağlı ve tamamlayıcı nitelikteki birden fazla faaliyeti kapsayan projeleri,

düzenlemesinde yer alan “Bu Yönetmeliğe tabi olan” ibaresi, entegre proje kapsamında olan ancak yönetmeliğin Ek-1 ve Ek-2 listesinde yer almayan üniteler için ayrıca yapılacak bir ÇED Kapsam dışı kararı alabilecektir. Böyle bir ihtimalde, ÇED Yönetmeliğinin 25. maddesinde yer alan entegre projeler için TEK ÇED SÜRECİ İŞLETME kuralı ihlal edilmiş olacaktır. Bu durum uygulamada hukuki belirsizlik doğuracaktır.

1e) Yönetmeliğin 4. Maddesinin 1. Fıkrasının ş bendine ilişkin açıklamamız

RG: 25 Kasım 2014, 29186	RG: 29 Temmuz 2022, 31907
madde 4 n) Halk: Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, Türkiye’de ikamet eden yabancılar ile ulusal mevzuat çerçevesinde bir veya daha fazla tüzel kişi veya bu tüzel kişilerin birlik, organizasyon veya grupları,	Madde 4 ş) Halk: Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile Türkiye’de ikamet eden yabancıları,

Düzenleme ile dernek- vakıf gibi sivil toplum örgütleri, Barolar gibi kamu kurumu niteliğine sahip meslek kuruluşları, belediyeler gibi yerel yönetim organları vb. tüzel kişilere haiz yapılar sürecin tamamen dışında bırakılmış, yatırımcı ile Bakanlık arasında götürülen müzakerede bireyler etkisizleştirilmiştir. Önceki düzenlemede, tüzel kişi olarak tanımlayabileceğimiz dernek, vakıf, meslek odası, birlik gibi hukuki oluşumlar, artık “ÇED” sürecine katılma hakkına sahip değiller. Bu durum, ÇED sürecindeki toplantılara dernek Barolar ve diğer meslek odalarının katılımını, katılsa dahi söz hakkı almasını engellemeye yöneliktir. Bilimsel anlamda da konunun uzmanı olarak nitelendirebilecek oluşumlar sürecin dışına itilmektedir.

Maalesef çevre yönetiminin organizasyonu Bakanlık ve yatırımcı arasında ilişki ile dizayn edilmektedir. Bakanlığın Alo Çevre-181 diye il ve ilçe müdürlüklerinde yaptığı afiş çalışmaları dahi kişilere değil, yatırımcılara yönelik bilgilendirme hizmetidir. Süreçte projenin etki sahasındaki birey ya da gruplar, Baroların kent ve çevre hukuk komisyonlarından, mühendis, tabip odalarından, ekoloji örgütlerinden konuya dair teknik, hukuki yönden destek almak zorunda kalmaktadırlar. Öte yandan, söz konusu süreçlere dahil olmak, bu saydığımız toplulukların doğal varlık nedeni. Yani, kişiler yardım istiyor diye değil, kendi tüzükleri gereği de bu sürece dahil olmaları gereken hukuki oluşumlar, bir yönetmelikle sürecin dışında bırakılmıştır.

29.7.2022 tarihli ÇED Yönetmeliğinin 4. maddesinin 1. fıkrasının ş bendi, halk tanımlamasında “ile ulusal mevzuat çerçevesinde bir veya daha fazla tüzel kişi veya bu tüzel kişilerin birlik, organizasyon veya grupları” ibaresinin eksikliği nedeniyle, hukuka aykırılık taşımaktadır.

1f) Yönetmeliğin 4. Maddesinin 1. Fıkrasının bb bendinde yer alan mücbir sebep tanımında yer alan “idari yargı kararları (projenin tamamının yapılmasını etkileyecek şekilde yürütmenin durdurulması/iptal kararı varsa)” ibaresine ilişkin açıklamamız

RG: 29 Temmuz 2022, 31907

Madde 4

bb) Mücbir sebep: ÇED Olumlu/ÇED Gerekli Değildir kararı verilmiş olan projeler için bu Yönetmelik geçerlik süresi içerisinde yatırıma başlanılmasına doğrudan engel teşkil edecek; doğal afet, olağanüstü

(projenin tamamının yapılmasını etkileyecek şekilde yürütmenin durdurulması/iptal kararı bir durumu,

düzenlemedeki idari yargı kararları (projenin tamamının yapılmasını etkileyecek şekilde yürütmenin durdurulması/iptal kararı varsa) ibaresi hukuka aykırıdır. Bakanlığın yönetmeliğe ekledi bu ibare, Çanakkale’de Cengiz İnşaat’a ait Truva Madencilik’e ait “Halilağa Altın ve Bakır Madeni İşletmesi” isimli projenin 2012 tarihli ÇED Olumlu kararıyla ilgili görülen davada Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’nın savunması ile birebirdir.³

Hukukumuzda Mücbir sebep kavramı, kökeni, doğal, sosyal ve hukuki olması itibariyle failin dışında kalan, fail tarafından önlenme olanağı bulunmayan, önceden takdir ve tahmin edilemeyen olaylar olarak tanımlanmaktadır. Gerek yargısal kararlar, gerekse öğretide kabul edilen bu tanımlamaya göre zorlayıcı sebep kavramını oluşturan temel unsur, “dışsallığın” yanı sıra “önlenemez” ve “öngörülemmez” olmasıdır.⁴

Mücbir sebep; idareye karşı bir taahhüdün veya yükümlülüğün yerine getirilmesini engelleyen, idarenin muhatabı kişilerin kusurundan kaynaklanmayan ve kişilerin ortadan kaldırmaya gücünün yetemeyeceği olaylardır. Bu olaylar maddi olabileceği gibi hukuki de olabilir. Daha da önemlisi, kişiler idareyi işlem yapmaya veya eylemde bulunmaya zorlayamayacakları için idarenin engelleyici tutumu da kişiler bakımından mücbir sebep sayılmalıdır⁵

Literatürdeki tanımlar üzerinden dava konusu düzenlemedeki “idari yargı kararları (projenin tamamının yapılmasını etkileyecek şekilde yürütmenin durdurulması/iptal kararı varsa)” ibaresini irdeleyecek olursak, İdari yargılama makamlarının verdiği kararları, idari işlemin yetki, şekil, sebep, konu, amaç yönlerinden hukuka aykırılığı dolayısıyla verilmektedir. Bir idari işlemin hukuka aykırı olması, işleme ilişkin unsurların eksik ve yanlışlıklarından kaynaklanmaktadır. Bu bahsedilen kusur halleri ise işlemin tesisi sürecinde yer alan aktörlerin hata veya hileli davranışlarından kaynaklanmaktadır.

Örneğin, bir ÇED yönetmeliği kapsamında verilen ÇED Olumlu ya da ÇED Gerekli değildir kararının bir idari yargı kararıyla iptal ya da yürütmesinin durdurulması, İdarenin ve proje sahibinin kusurundan kaynaklanmaktadır. Şöyle ki, proje sahibi ÇED raporu ya da Proje tanıtım dosyasında bilime, gerçeğe aykırı veriler paylaştığı için, ÇED raporu ya da proje tanıtım dosyasının eksik ya da yanlış bilgiler içermesi, yetkili idarenin bu eksikleri irdelemeden, yanlış ya da eksik değerlendirme yaparak işlem tesis etmesi nedeniyle idare mahkemeleri tarafından iptal ya da yürütmeyi durdurma kararları verilmektedir. Proje yerine yakın meteoroloji istasyonuna ait veriler yerine, proje yerinin hava değerlerini temsil etmeyecek bir istasyonun

³ Bakanlık, TEMA’nın yatırıma başlanılmadığı için ÇED Olumlu kararının geçersiz sayılmasına ilişkin başvurusunu, Bakanlık Çanakkale İdare Mahkemesi ile Danıştay 14. Dairesinin verdiği yürütmeyi durdurma ve iptal kararlarını mücbir sebepten sayarak reddetmişti. Çanakkale 2. İdare Mahkemesi 2021/418 E-2022/242 K. ile davanın reddine karar vermiş olup, dosya Danıştay 6. Dairesi’nin 2022/3397 E. sayılı dosyası kapsamında temyiz aşamasındadır.

⁴ Yıldırım, T, Danıştay Kararlarında Mücbir Sebep Kavramı, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi • Cilt 25, Sayı 2, Prof. Dr. Ferit Hakan Baykal Armağanı, Aralık 2019, ISSN 2146-0590, ss. 1520-1538 • DOI: 10.33433/maruhad.667551

⁵ Yıldırım, T, Danıştay Kararlarında Mücbir Sebep Kavramı, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi • Cilt 25, Sayı 2, Prof. Dr. Ferit Hakan Baykal Armağanı, Aralık 2019, ISSN 2146-0590, ss. 1520-1538 • DOI: 10.33433/maruhad.667551

verilerini ÇED raporuna konulması Danıştay içtihatlarında bir iptal nedenidir. Yani, Proje sahibinin hata ya da hileli bilgi ve verileri ya da kamu görevlilerin görevinin gerektirdiği titizliği göstermemesi nedeniyle söz konusu ÇED karar iptal edilmektedir. Proje sahibi, yanlış istasyonun verilerini rapora eklemiş, idare de bu duruma ya dikkat etmemiş ya da umursamamıştır. Bu durum üzerine verilen yargı kararını mücbir sebep olarak ilan etmek, hukuki bir garabete neden olacaktır.

Bahsedilen örneklerde de görüleceği üzere, söz konusu idari yargı kararları ilgililerinin hatalı, hileli, ihmalkar, özensiz davranışlarından kaynaklanmaktadır. Bu haliyle de söz konusu idari yargı kararları “önlenemez” ve “öngörülemez” değildir. Aksine, bu ihtimale rağmen bile bile sergilenen eylemler haline gelmiştir. Diğer yandan, bir idari işlem hakkında idari yargıda iptal davası açılması da sürpriz bir durum değildir.

1g) Yönetmeliğin 4. Maddesinin 1. Fıkrasının ee bendinde yer alan proje bedeli tanımındaki eksik düzenlemeye ilişkin açıklamamız

RG: 29 Temmuz 2022, 31907

Madde 4

ee) Proje bedeli: Proje kapsamında, fiili olarak sahada yapılacak ünitelerin/tesislerin asgari yat edini mi, saha düzenlemesi, bina-inşaat giderleri, makine-ekipman ile teçhizat giderleri, kurulum maliy

Düzenlemede, proje bedeli dar olarak ele alınmıştır. Proje bedeli sadece proje sahibine doğuracağı masraflar üzerinden tanımlanmıştır. Ancak, söz konusu projenin bir de toplumsal maliyeti bulunmaktadır. Bu bağlamda;

- ❖ Projeye izin verilmesi nedeniyle tarım alanlarında üretiminden vazgeçilen tarımsal ürün nedeniyle oluşan gelir kaybı ya da mahrum kalınan kazancın,
- ❖ Projeden etkilenecek, etkilenme olasılığı olacak bölgedeki kirlilik nedeniyle yok olacak ya da azalacak geçim kaynaklarının yarattığı eksik değer,
- ❖ Projenin sağlık hizmetleri açısından maliyetlerinin,
- ❖ Projenin yarattığı kirliliğin temizlenmesine ilişkin maliyetin,
- ❖ Projenin su ve toprakta yarattığı kirliliğin tespitinden doğacak maliyetin,
- ❖ Tarım faaliyetlerinin etkilenmesi nedeniyle oluşan ekonomik kayıpların,

gibi maliyetlerin göz önünde bulundurularak toplumsal maliyeti de hesaplanmalıdır. Toplumsal yarar ancak, böyle bir hesaplamanın sonunda anlaşılabilir. Aynı biçimde, tüm sorunun çözümü için önerilecek teşviklerin yurttaşların ödediği vergilerden karşılandığını, böyle bir durumda maliyetlerin dolaylı olarak yurttaşlara yüklendiğini de unutmamak gerekmektedir. Söz konusu projenin toplumsal yararı ve/veya kamu yararı, bu nokta üzerinden temellenmelidir. Zira, aksi durumda projenin yarattığı toplumsal maliyetler ile birlikte proje için yapılması planlanan yatırımlar da yurttaşlara yüklenmektedir.

Diğer yandan, proje bedeli Sayıştay raporlarına da yansımaktadır. ⁶

2019 ve 2020 yıllarına ait raporlarda, Sayıştay proje sahipleri tarafından belirtilen proje bedelleri doğruluğu araştırılmıyor, bundan dolayı proje sahiplerinden normalde ödemeleri gerekenden daha düşük başvuruları tahsil ediliyor tespitinde bulunmuştur.

- Sayıştay'ın 2020 yılına ait raporunda, belirtilen bu hususa ilişkin tespit ettiği bazı uygulamalar şunlardır:
- Proje giderlerinin ve inşaat maliyetlerinin düşük gösterilmesi,
- Proje maliyet kalemlerinin detaylı açıklamalarına yer verilmemesi,
- Proje metrekarelerinin düşük gösterilmesi,
- Makine teçhizat ağırlıklı projelerde, model yılı kaç olursa olsun maliyetlerin aynı si (model yılı 2006 ve 2015 olan aynı marka ve özelliklere sahip teçhizatların hepsinin TL değerinin aynı gösterildiği görülmüştür),

Sayıştay'a göre, proje bedeli düşük gösterildiği için Çevre Kanunu kapsamında kesilen idari para cezaları olması gerekenden düşük hesaplanmaktadır. Sayıştay raporunda, birçok işletme tarafından proje bedellerinin olması gerekenden düşük beyan edildiği ve İdare tarafından proje bedellerinin kontrolüne ilişkin bir mekanizma işletilmediği tespitine yer verilmiştir.

Yönetmelik gereğince başvuru bedeli ve özel format bedeli gibi ödemeler, proje bedeli üzerinden hesaplanmaktadır.

Görüldüğü üzere, gerek beyan usulünden kaynaklı, gerekse toplumsal maliyetlerin hesaba katılmaması nedeniyle kamusal zarar oluşmaktadır. Bu nedenle, 29.7.2022 tarihli ÇED Yönetmeliğinin 4. maddesinin 1. fıkrasının ee bendi, eksiklik nedeniyle, hukuka aykırılık taşımaktadır.

1h) Yönetmeliğin 4. Maddesinin 1. Fıkrasının ff) proje ilerleme raporu ile ı) yatırım süreci izleme bentleri ile Yönetmeliğin 18. maddesinin 4. fıkrasının 1. cümlesinde "ÇED Gerekli Değildir kararı" ibaresinin eksikliğine ilişkin açıklamamız

RG: 29 Temmuz 2022, 31907

Madde 4

ff) Proje ilerleme raporu: ÇED Olumlu kararı alındıktan sonra, komisyonca belirlenen periyotlarda ya öncesine ve inşaat dönemine ilişkin kaydedilen gelişmeleri içeren raporu,

⁶ Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2019 Yılı Sayıştay Denetim Raporu

<https://www.sayistay.gov.tr/reports/download/408-cevre-ve-sehircilik-bakanligi>

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2020 Yılı Sayıştay Denetim Raporu

<https://www.sayistay.gov.tr/reports/download/3558-cevre-ve-sehircilik-bakanligi>

ıı) Yatırım süreci izleme: Gerçekleştirilmesi planlanan projeye dair "Çevresel Etki Değerlendirmesi C alındıktan sonra, proje ilerleme raporuna göre yapılan değerlendirmeleri,

Yatırımın izlenmesi ve denetimi

MADDE 18-

(4) "ÇED Olumlu" kararı verilen projelerin proje sahibi; komisyonca belirlenen periyotlarda yatırım gelişmeleri içeren proje ilerleme raporunu, Bakanlıkça yeterlik verilen ve söz konusu projenin ÇED hazırlanmasında görev almayan kurum/kuruluşlara hazırlatarak elektronik sisteme yüklemek denetimlerinde sunmakla yükümlüdür. Yükümlülüğün yerine getirilmesine yönelik yöntem Bakanlıkça

Yönetmeliğin 4. Maddesinin 1. Fıkrasının ff) proje ilerleme raporu ile ıı) yatırım süreci izleme bentlerinde yatırımın izlenmesi ve denetimine ilişkin kavramlar tanımlanmıştır. Ancak, her iki tanımda ÇED Gerekli Değildir kararı verilen projelerin izlenme süreçleri eksik tanımlanmıştır.

Yönetmeliğin yatırımın izlenmesi ve denetimi başlıklı 18. maddesinde, Bakanlığın "ÇED Olumlu" kararı veya "ÇED Gerekli Değildir" kararı verilen projelerle ilgili olarak, "ÇED Olumlu" kararına esas nihai ÇED raporunda veya "ÇED Gerekli Değildir" kararına esas proje tanıtım dosyasında taahhüt edilen hususların yerine getirilip getirilmediğini izleyeceği, kontrol edeceği ve denetleyeceği, Bakanlık, proje ilerleme raporlarında belirtilen iş ve işlemlerin doğruluğunu kontrol edeceği düzenlenmiştir.

Yeni yönetmeliğin 18. maddesinin 1. fıkrasıyla ÇED Gerekli Değildir kararı verilen projeler için de idareye izleme görevi verilmiştir. 4. maddenin ıı) yatırım süreci izleme kısmında da tanımlandığı üzere, Bakanlık ÇED Olumlu kararı verilen projeleri izleme süreçlerini esas itibarıyla proje ilerleme raporları üzerinden yapacaktır. Ancak, ÇED Gerekli Değildir kararı verilen projelerin izlemesinin nasıl yapılacağı yönetmelikte düzenlenmemiştir.

Belirtilen nedenlerle, Yönetmeliğin 4. Maddesinin 1. Fıkrasının ff) proje ilerleme raporu ile ıı) yatırım süreci izleme bentleri ile Yönetmeliğin 18. maddesinin 4. fıkrasının 1. cümlesinde "ÇED Gerekli Değildir kararı" ibaresinin eksikliği nedeniyle hukuka aykırıdır.

1ı) Yönetmeliğin 4. Maddesinin 1. Fıkrasının ff bendinde proje ilerleme raporu tanımında "işletme süreci ve işletme sonrası" ibarelerin eksik olmasına ilişkin açıklamamız

RG: 25 Kasım 2014, 29186	RG: 29 Temmuz 2022, 31907
Madde 4 z)Proje İlerleme Raporu: ÇED Olumlu Kararı alındıktan sonra, komisyonca belirlenen periyotlarda yatırımın başlangıç, <u>inşaat ve işletme sonrasına</u>	Madde 4 ff) Proje ilerleme raporu: ÇED Olumlu kararı alındıktan sonra, komisyonca belirlenen periyotlarda yatırımın <u>inşaat</u>

ilişkin kaydedilen gelişmeleri içeren
raporu

öncesine ve inşaat dönemine ilişkin
kaydedilen gelişmeleri içeren raporu,

Yeni yönetmelik ile birlikte izleme süreci sadece inşaat sürecine daraltılmış, projenin işletme sonrasına ilişkin süreç izlemesi yönetmelik kapsamından çıkarılmıştır. Bilindiği üzere, ÇED süreci, işletme öncesi, işletme sırası ve sonrası dönemleri kapsamaktadır. Proje sahibinin işletme sonrasına dair de taahhütleri bulunmaktadır. Örneğin, işletilmiş bir maden ocağının eski haline iadesi getirilmesi gerekmektedir. Ancak, uygulamada bu taahhüdün yerine getirilmediği sıkça gözlenmekte olup, Sayıştay raporlarına da yansımıştır.

Sayıştay'ın Orman Genel Müdürlüğü'ne yönelik 2019 ve 2020 tarihli raporlarında⁷, Maden işletme sahalarının büyük bir çoğunluğunda rehabilite çalışmalarının yapılamadığı, verilen izinler doğrultusunda, belli bir plan ve proje çerçevesinde işletilmesi ve çalıştırılması gerekirken, sahalarda düzensiz çalışmalar yapıldığı tespit edilmiştir. Özellikle mermer ve taş ocaklarının faaliyetleri sonucunda teras sistemine ve saha rehabilitesine uygun olmayan dik ve derin çalışmalar yaptığı örnek verilmiştir. Maden faaliyeti sonrasında bu alanların hızla rehabilite edilmesi ve doğaya kazandırılması gerektiğini belirten Sayıştay, aksi takdirde daha büyük bir zaman ve parasal maliyete neden olacağı gibi çevre ve ekolojik yapıya da büyük zarar vereceğini, bu durumun 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanununda belirlenen, "Kamu kaynaklarının tanımlanmış standartlara uygun olarak etkili, ekonomik ve verimli kullanılmasını sağlama" ilkesine aykırı düşeceğini söylemiştir.

Yönetmeliğin 4. Maddesinin 1. Fıkrasının ff) proje ilerleme raporu tanımında "işletme süreci ve işletme sonrası" ibarelerine dair eksiklik hukuka aykırıdır.

2.) YÖNETMELİĞİN 8. MADDESİNE İLİŞKİN AÇIKLAMALARIMIZ

2a) Yönetmeliğin 8. maddesinin 3. fıkrasında yer alan "ÇED süreci içerisinde gerek görülmesi halinde komisyona üye eklenebilir veya çıkarılabilir." ibaresine ilişkin açıklamamız

RG: 25 Kasım 2014, 29186

RG: 29 Temmuz 2022, 31907

⁷ Orman Genel Müdürlüğü 2020 Yılı Sayıştay Düzenlilik Denetim Raporu

<https://www.sayistay.gov.tr/reports/download/3706-orman-genel-mudurlugu> Erişim Tarihi: 17.09.2022

Madde 8

(4) İnceleme sonucunda başvuru dosyasının ek-3'te yer alan ÇED Genel Formatına uygun hazırlandığına karar verilmesi halinde, Bakanlık tarafından başvuru dosyasındaki bilgiler dikkate alınarak, ilgili kamu kurum ve kuruluş temsilcileri, Bakanlık yetkilileri, proje sahibi ve Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlardan oluşan bir Komisyon kurulur.

Madde 8

(3)İnceleme sonucunda, başvuru dosyasının Ek-3'te yer alan genel formata uygun hazırlandığına karar verilmesi halinde, Bakanlık tarafından başvuru dosyasındaki bilgiler dikkate alınarak, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile Bakanlık yetkililerinden oluşan bir Komisyon kurulur. **ÇED süreci içerisinde gerek görülmesi halinde komisyona üye eklenebilir veya çıkarılabilir.**

Yeni yönetmelikte, “ÇED süreci içerisinde gerek görülmesi halinde komisyona üye eklenebilir veya çıkarılabilir” ibaresi eklenmiştir. ÇED süreci içerisinde, faal olarak çalışan komisyondan üye çıkarılması, ÇED sürecinin tarafsızlığına, güvenilirliğine gölge düşürebilecek, hukuki güvenlik ilkesi tarafından sorun oluşturacaktır. Örneğin, komisyon üyesi kurum ve kuruluş proje veya projenin ÇED raporuna dair hakkında olumsuz görüş sahibi olması durumunda, bu kurum ve kuruluşun komisyondan çıkarılması, İdarenin proje lehinde tarafsızlığına işaret edecektir. Aynı durum, proje lehinde oy kullanacak komisyon üyesinin komisyondan çıkarılması için de geçerlidir.

İdarenin hangi koşullarda ekleme ya da çıkarma yapacağı konusu da belirsizdir. İdareye bu yönde geniş yetki tanınması da hukuka aykırıdır.

2b) Yönetmeliğin 8. maddesinin 4. fıkrasında yer alan “duyurulabilir” ibaresine ilişkin açıklamamız

RG: 25 Kasım 2014, 29186	RG: 29 Temmuz 2022, 31907
Madde 8 (5) Proje ile ilgili olarak başvurunun yapıldığını, ÇED sürecinin başladığını, ÇED Başvuru Dosyasının halkın görüşüne açıldığını ve ÇED süreci tamamlanana kadar projeye ilişkin görüş ve önerilerin Valiliğe veya Bakanlığa verilebileceği Bakanlık ve Valilik tarafından anons, askıda ilan, internet vb. şekilde halka duyurulur.	Madde 8 (4) Proje ile ilgili olarak başvurunun yapıldığı, ÇED sürecinin başladığı, ÇED başvuru dosyasının halkın görüşüne açıldığı ve ÇED süreci tamamlanana kadar projeye ilişkin görüş ve önerilerin il müdürlüğüne veya Bakanlığa verilebileceğine dair duyuru, Bakanlık ve il müdürlüğü internet sayfasında ilan edilir. Ayrıca askıda ilan, anons ve benzeri şekilde de halka duyurulabilir.

Yönetmelik değişikliği ile ÇED sürecinin başladığı, ÇED başvuru dosyasının halkın görüşüne açıldığı ve ÇED süreci tamamlanana kadar projeye ilişkin görüş ve önerilerin il müdürlüğüne veya Bakanlığa verilebileceğine dair duyurunun internet sayfaları aracılığıyla duyurulması zorunlu tutulmasına karşın, anons, askıda ilan, internet vb. şekilde halka duyurma kısmı yönünden idareye takdir yetkisi verilmiştir. Oysa ki, ÇED sürecinin şeffaf ve katılımcı

yürütülebilmesi için sürecin her aşamasının uygun araçlarla duyurulması gerekmektedir. Bu husus, idare tarafından bir angarya olarak görülse de, demokrasinin temel bir ögesidir. İdarenin görevi, projenin erişime uygun araçlarla bilgi duyurulmadan bir an önce faaliyete geçmesini proje sahibine garanti etmek değildir. İdare, proje sahibi kadar, projeden etkilenecek/etkilenmesi muhtemel olanları da korumalı, tarafsızlık davranmalıdır. Belirtilen nedenlerle, “Ayrıca askıda ilan, anons ve benzeri şekilde de halka duyurulabilir” biçiminde verilen takdir yetkisi Çevre mevzuatına, ÇED sürecinin temel mantalitesine aykırıdır. Açıkça yurttaşların bilgi edinme ve katılım haklarını kısıtlamaktadır.

ÇED sürecinde yapılacak olan anons ve askıda ilanlar ile ÇED süreci hakkında verilen kararlar için yapılacak olan askıda ilanının nerede yapılacağı, projeden etkilenen veya etkilenmesi muhtemel olan halkın yaşadığı yerde yapılıp yapılmayacağı, yapılacak olan anons ve ilanının ilgili halkın rahatlıkla öğrenebileceği şekilde yapılması konularında herhangi bir düzenlemeye yer verilmemesi de hukuka aykırıdır.

3.) YÖNETMELİĞİN 10. MADDESİNE İLİŞKİN AÇIKLAMALARIMIZ

RG: 25 Kasım 2014, 29186	RG: 29 Temmuz 2022, 31907
Komisyonun, kapsam ve özel format belirlenmesi MADDE 10 (2) Komisyon tarafından belirlenen Özel Format, Bakanlık tarafından belirlenen Özel Format Bedelinin bu maddede belirlenen süre içerisinde ödenmesi mukabilinde verilir. Halkın Katılımı Toplantısı/Toplantılarının tamamlanmasından itibaren Format Bedeli, üç (3) ay içerisinde yatırılmaz ise ÇED süreci sonlandırılır.	Çevresel etki değerlendirmesi raporu özel formatının belirlenmesi MADDE 10- (2) ÇED raporu özel formatı, özel format bedelinin ödenmesi mukabilinde verilir. Özel format bedeli, format için Bakanlık tarafından komisyon üyelerine yazılı olarak bildirilen son görüş verme tarihinden itibaren 1 ay içerisinde yatırılmaz ise ÇED süreci sonlandırılır.

Yeni yönetmelikle Komisyonun kapsam ve özel format belirleme yetkisi kaldırılmış, Bakanlık tarafından hazırlanan özel format üzerinden ÇED sürecinin işletileceği düzenlenmiştir.

Eski düzenlemede, ÇED raporunun kapsamı, içeriği, iskeleti ilgili kamu kuruluşu, üniversite, yerel yönetimler, meslek odası, sendika vs. kuruluşların da dahiliyle oluşan komisyon tarafından, kapsam belirleme toplantısında kararlaştırılırdı. Yeni yönetmelikle komisyonun kapsam ve özel format belirleme yetkisi kaldırılmış, ÇED raporunun içeriğini hazırlama görevi ise Çevre, Şehircilik ve İklim Değişiklik Bakanlığına verilmiş. Bakanlık, bu işi kendi tekeline alarak, komisyonun müdahalesini de kısıtlamıştır. Bu durum, farklı bilimsel disiplinler gereği ÇED raporunun kapsamını, raporu hazırlayacak ekipte çalışacak kişilerin meslek alanlarını belirleyecek Komisyonun, ÇED süreci dışında kalmasına yol açacaktır.

Belirtilen nedenlerle, komisyonun “kapsam belirleme” yetkisinin, kapsam ve özel format belirleme toplantısının kaldırılması, ÇED sürecinin katılımcılığını ortadan kaldıracak,

Bakanlığın her ÇED başvurusunda ilgili projenin bilimsel gerekliliğine dair içerik hazırlamak yerine tek düze, genel geçer, birbirinin aynı özel formatlarla süreci geçiştirmesine yol açacaktır.

4.) YÖNETMELİĞİN 12. ve 16. MADDELERİNE İLİŞKİN AÇIKLAMALARIMIZ

4a) Yönetmeliğin 12. maddesinin 2. fıkrası ile 16. maddesinin 3. fıkrasının b bendindeki “toplantı tarihinden itibaren 30 takvim günü içerisinde görüş bildirmeyen kurum/kuruluşun görüşü olumlu kabul edilir.” ibaresinin hukuka aykırılığı hakkında açıklamamız

RG: 25 Kasım 2014, 29186 (RG 26.5.2017 m6 ile değişik)	RG: 29 Temmuz 2022, 31907
Madde 12 (2) Komisyon, yazılı görüş vermiş olan inceleme, değerlendirme komisyonu üyeleri dahil salt çoğunluk ile toplanır. Komisyon üyeleri, temsil ettikleri merkezi ve yerel kurum/kuruluşları ilgilendiren konulardaki yetki, görev ve sorumlulukları çerçevesinde görevlendirilirler, kurum/kuruluşları adına görüş bildirirler. Komisyon başkanı, üyelerden görüşlerini yazılı olarak vermelerini isteyebilir. Yazılı görüş veren kurum temsilcilerinin sonraki toplantılara katılmamaya ilişkin istemleri Komisyon başkanınca değerlendirilir. İnceleme değerlendirme toplantısı sonrasında otuz (30) takvim günü içerisinde görüş bildirmeyen komisyon üyesi kurum/kuruluşun görüşü olumlu kabul edilir.*	Madde 12 (2) İnceleme değerlendirme toplantı tarihinden itibaren 30 takvim günü içerisinde görüş bildirmeyen kurum/kuruluşun görüşü olumlu kabul edilir. Görüş bildirmek için ilave süreye ihtiyaç duyulması halinde talep ilgili komisyon üyesi tarafından yazılı olarak Bakanlığa iletilir. Kurum/kuruluşların ilave süre talepleri Bakanlık tarafından dikkate alınır.

RG: 25 Kasım 2014, 29186 (RG 26.5.2017 m6 ile değişik)	RG: 29 Temmuz 2022, 31907
---	----------------------------------

MADDE 17

(1) Bakanlık, Proje Tanıtım Dosyalarını Ek-4'te yer alan kriterler çerçevesinde inceler ve değerlendirir. Bakanlık, bu aşamada gerekli görülmesi halinde Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlardan proje ile ilgili geniş kapsamlı bilgi vermesini, araç gereç sağlamasını, yeterliği kabul edilebilir kuruluşlarca analiz, deney ve ölçümler yapmasını veya yaptırmasını isteyebilir. Bakanlık inceleme değerlendirme sürecinde gerekli görülmesi halinde yetkili kurum/kuruluşlardan görüş isteyebilir. Otuz (30) takvim günü içerisinde görüş bildirmeyen kurum/kuruluşun görüşü olumlu kabul edilir.

Madde 16/3

(b) Bakanlık tarafından gerekli görülmesi halinde, dosyadaki bilgiler dikkate alınarak ilgili kurum/kuruluşlardan yazılı görüş istenebilir veya ilgili kurum/kuruluşlarla toplantı düzenlenebilir. **Yazılı görüş istenilmesi halinde görüş talep yazı tarihinden itibaren, toplantı düzenlenmesi halinde ise toplantı tarihinden itibaren 30 takvim günü içerisinde görüş bildirmeyen kurum/kuruluşun görüşü olumlu kabul edilir.** Görüş bildirmek için ilave süreye ihtiyaç duyulması halinde talep ilgili komisyon üyesi tarafından yazılı olarak Bakanlığa iletilir. Kurum/kuruluşların ilave süre talepleri Bakanlık tarafından dikkate alınır.

Yeni yönetmeliğin 12 ve 16. maddelerinde yer alan “toplantı tarihinden itibaren 30 takvim günü içerisinde görüş bildirmeyen kurum/kuruluşun görüşü olumlu kabul edilir.” ibaresi, ÇED yönetmeliğine ilk kez 26.5.2017 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan değişiklik yönetmeliğin 6. ve 8. maddeleriyle eklenmiştir. Söz konusu değişiklik yönetmeliği hakkında Ekoloji Kolektifi Derneği tarafından açılan davada, Danıştay 14. Dairesi'nin E:20,17/2082 E. dosyasında “toplantı tarihinden itibaren 30 takvim günü içerisinde görüş bildirmeyen kurum/kuruluşun görüşü olumlu kabul edilir.” ibaresine ilişkin değişiklikler yönünden yürütmeyi durdurma talebinin reddine karar verilmiştir.

Danıştay 14. Dairesi'nin E:20,17/2082 E nolu yürütmeyi durdurma talebi hakkındaki karara Ekoloji Kolektifi Derneği tarafından itiraz edilmiş, Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu tarafından yürütmeyi durdurma kararı verilmiştir.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun YD itiraz No: 2018/1177 sayılı kararında, “toplantı tarihinden itibaren 30 takvim günü içerisinde görüş bildirmeyen kurum/kuruluşun görüşü olumlu kabul edilir” ibaresinin hukuka aykırılık gerekçesi şu şekilde yer almıştır.

“Anayasa Mahkemesi'nin 15/01/2009 günlü, E:2006/99, K:2009/9 sayılı kararlarında da belirtildiği üzere; günümüzde çevrenin kirlendikten veya bozulduktan sonra eski hale getirilmesinin çok külfetli olması, hatta kimi durumlarda olanaksız bulunması nedeniyle, kirlenen çevreyi temizleme Veya bozulan Çevreyi onarma yerine, olası olumsuz etkilerin baştan önlenmesinin, çevresel etki değerlendirilmesi ile ulaşılmak istenilen asıl amaç olduğu kuşkusuzdur.

Bu doğrultuda, çevresel etki değerlendirme süreci, çevreye önemli etkisi olabilecek projeler için kurum/kuruluşların görüşüne başvurularak çevreye olabilecek olumlu Ve olumsuz

etkilerin belirlendiği, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin ortaya konulduğu bir faaliyettir.

ÇED sürecinin yukarıda belirtilen niteliği göz önünde bulundurulduğunda, inceleme değerlendirme toplantısı sonrasında otuz (30) takvim günü içerisinde görüş bildirmeyen komisyon üyesi kurum/kuruluşun görüşünün olumlu kabul edilmesi, 2872 sayılı Çevre Kanununun bütün canlıların ortak Varlığı olan Çevrenin, sürdürülebilir çevre Ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını/ sağlamak amacına ve çevresel etki değerlendirmesi ile ulaşılmak istenilen projelerin olası olumsuz etkilerinin baştan önlenmesi gerekliliğine aykırı olduğundan, bu yöndeki dava konusu düzenlemelerde hukuka uyarlık bulunmamıştır.

Dairece, ÇED sürecini gereksiz zaman kalıplarına yol açmadan sonuçlandırmaya ve tıkanmaları önlemeye yönelik yapılan bu değişikliklerde hukuka aykırılık bulunmadığı belirtilmekte ise de, inceleme değerlendirme toplantısı sonrasında görüş bildirmeyen komisyon üyesi kurum/kuruluşun görüşünün olumlu kabul edilmesi halinde, çevreye önemli etkisi olabilecek projelerin yol açabileceği olası zaraçların önlenmesi hususunun göz ardı edilmesinin söz konusu olabileceği açıktır. "

Söz konusu yürütmeyi durdurma kararı sonrasında, dava dosyası ilk derece mahkemesi olarak Danıştay 6. Dairesi 2019/2506 E ve 2021/11623 K. sayılı kararıyla, Danıştay İDDK'nın YD kararındaki gerekçesine rağmen oy çoğunluğu ile "ÇED sürecini gereksiz zaman kayıplarına yol açmadan sonuçlandırmaya ve bu süreçteki tıkanmaları önlemeye yönelik yapılan bu düzenlemelerde hukuka aykırılık görülmemiştir." değerlendirmesiyle söz konusu ibareler yönünden davanın reddine karar vermiştir. Söz konusu dosyayla ilgili temyiz incelemesi Danıştay İDDK'nın 2022/808 E dosyası üzerinden yapılmaktadır.

Danıştay 6. Dairesinin söz konusu düzenlemeye ilişkin karar gerekçesi, aynı dosyanın (Kapanan) Danıştay 14. Dairesi'nde olduğu aşamada verilen yürütmeyi durdurma talebinin reddine ilişkin kararın gerekçesi ile aynıdır. Söz konusu gerekçe, Danıştay İDDK'nın yürütmeyi durdurma kararında şu şekilde geçersiz bulunmuştur.

"Dairece, ÇED sürecini gereksiz zaman kalıplarına yol açmadan sonuçlandırmaya ve tıkanmaları önlemeye yönelik yapılan bu değişikliklerde hukuka aykırılık bulunmadığı belirtilmekte ise de, inceleme değerlendirme toplantısı sonrasında görüş bildirmeyen komisyon üyesi kurum/kuruluşun görüşünün olumlu kabul edilmesi halinde, çevreye önemli etkisi olabilecek projelerin yol açabileceği olası zaraçların önlenmesi hususunun göz ardı edilmesinin söz konusu olabileceği açıktır."

görüldüğü üzere, daha önce de ÇED yönetmeliğine eklenen söz konusu ibare Danıştay İDDK'nın verdiği kararda açıkça hukuka aykırı bulunmuş, Danıştay 6. Dairesi oy çoğunluğu ile İDDK'nın karar gerekçesine rağmen, 14. Dairenin kararında yer alan gerekçeyi oy çoğunluğu ile tekrar etmiştir.

ÇED süreci bir çevre koruma sürecidir. Çevre koruma ise kurum ve kuruluşların ilgili birimlerin görev ve sorumlulukları arasında yer almaktadır. Bakanlık bu düzenleme ile hem kurum ve

kuruluşların görev ve sorumluluklarını yerine getirmemesine meşru bir zemin yaratmakta hem de aslında idare hukukunda hiç de yeri olmayan sükût ikrardan gelir anlayışını dayatmaktadır.

ÇED süreci ile temelde ve öncelikle gözetilmesi gereken çevrenin korunması ve kirlenmesinin önlenmesidir. Bu sebeple belirli kriterlerdeki projeler için ÇED süreci öngörülmüştür. Buradaki kamu yararı en küçük ihtimalde dahi çevrenin korunmasına kitlenmektedir. İlgili kurum ve kuruluş görüş vermediği takdirde ilgili uzmanlık alanına ilişkin risklerin belirsizliğini koruyacağı aşikâr olup şirket tarafından hazırlanan ÇED Raporu'nun verilerine ve öngörülerine güvenmek zorunluluğu doğacaktır. Bu ise çevresel riskleri göz ardı eden bir düzenleme anlamına gelmektedir.

ÇED süreci kavram olarak, katılımcılığı ifade etmektedir. Bir projenin çevresel etki değerlendirmesi tek bir kurum tarafından denetlenmemekte, birden farklı kurum ve kuruluş, yurttaş, üniversite, meslek odası, sivil toplum örgütleri gibi bir çok kuruluşun ortak katılımı ile inşa edilmelidir.

İnceleme Değerlendirme Komisyonu toplantısı sonrasında ve sırasında kurum ve kuruluşlar tarafından verilen olumlu-olumsuz görüşler basit bir hazırlık işlemi niteliğinde değildir. ÇED Raporu'nun yeterli olup olmadığını denetler bir faaliyettir. ÇED sürecinin disiplinler arası özelliğinin de bir yansımasıdır. Buna rağmen 30 gün içerisinde görüş bildirmeyen komisyon üyesi kurum veya kuruluşun görüşünün olumlu sayılmasının hiçbir anlamı yoktur.

Mevzuat gereğince komisyon üyeleri, kamu kuruluşu, üniversite, yerel yönetimler, meslek odası, sendika vs. kuruluşların da dahiliyle oluşan komisyon tarafından ÇED raporu incelenmektedir. Mevzuat ile kurum ve kuruluşlara yüklenen görevin yerine getirilmemesi, idare yönünden görev suçu teşkil etmektedir. Öte yandan Anayasa Md 56, ulusal ve uluslararası içtihat ve literatür gereğince devlet ve idare çevre hakkını korumakla yükümlüdür. Bu yükümlülük kapsamında çevrenin korunmasını sağlayacak, kirlenmesini önleyecek eylem ve işlemleri yerine getirmek zorundadır.

Somut durumda, gerek mevzuat gerekse Anayasa md 56 gereğince çevrenin korunmasına ilişkin aktif ödev sahibi kurumların, kendilerine yüklenen yükümlülüğü aksatmalarının mazereti olamaz. Bu kurumların, örneğin ÇED raporunu incelemesi için talep anında ek süre verilebileceği de yönetmeliğe eklenmiştir. Ancak, bu yükümlülüğün hiç yerine getirilmemesi durumu bir görev suçu olmasına karşın, komisyon üyelerine bu yönde bir hak tanınması hukuki garabettir.

4b) Yönetmeliği 12. Maddesinin 3. fıkrasının hukuka aykırılığı hakkında açıklamamız

RG: 29 Temmuz 2022, 31907

Madde 12

(3) Proje sahibi ile Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar, komisyon üyelerini bilgilendirebilir. **Gerekli hallerde komisyon toplantıları elektronik ortamda video konferans ve benzeri yöntemlerle yapılabilir.** Toplantının düzenlenme şekli komisyon üyelerine gönderilen davet yazısında belirtilir.

Yeni yönetmelikte inceleme değerlendirme komisyonu toplantısının yapılış usulüyle ilgili “Gerekli hallerde komisyon toplantıları elektronik ortamda video konferans ve benzeri yöntemle de yapılabilir.”düzenlemesi yer almaktadır.

İnceleme değerlendirme komisyonu toplantılarına yurttaşlar, sivil toplum örgütleri, meslek odaları, yerel yönetimler, siyaset makamları gibi ilgililerin katılmaları, ÇED raporu hakkındaki sunumları izleyerek itirazlarını sunabilmeleri hususu yönetmelikte düzenlenmemiştir. Madde 12/3 ile ÇED raporunun içeriğinin oluşturma aşaması ile ÇED raporunun içeriğini tartışma aşamaları da dizayn edilmiştir. ÇED raporunun incelendiği İnceleme Değerlendirme Komisyonu toplantıları online olarak yapılabilecek. **Toplantıları elektronik ortamda video konferans ve benzeri yöntemle yapılması durumunda** yurttaşlar, sivil toplum örgütleri, meslek odaları, yerel yönetimler, siyaset makamları gibi ilgililerin toplantıya katılımının nasıl olacağı hususu belirsizdir.

Aynı şekilde, idareye “gerekli hallerde” bu yöntemi uygulama hakkı verilmesi, geniş bir takdir yetkisidir. Bakanlık, Covid-19 sürecinde İDK toplantıları ertelenmek zorunda kalmıştır. Ancak bu ve benzeri halleri öngörebilmek adına, toplantının fiziki olarak yapılamayacak olmasını pandemi, doğal afet, salgın gibi mücbir sebeplere dayanan bir koşula bağlamak gerekebilir. “*Gereken haller*” gibi ucu bucağı belirsiz bir ibare ile bu hak verildiğinde, İDK süreçlerinin yurttaşlar ve sivil toplumdan kaçırıldığı toplantıların organizesiyle karşılaşılabılır.

Bu nedenlerle, yurttaşlar, sivil toplum örgütleri, meslek odaları, yerel yönetimler, siyaset makamları gibi ilgililerin komisyon toplantısına katılmasının düzenlenmemesi hukuken eksikliklerdir. Ayrıca, “gerekli hallerde” ibaresi, idareye geniş takdir yetkisi verdiği için hukuka aykırıdır.

5.) YÖNETMELİĞİN 14. VE 17. MADDELERİNE İLİŞKİN AÇIKLAMALARIMIZ

5a) Yönetmeliğin 14. Maddesinin 4. fıkrası ile 17. Maddesinin 2. fıkrasının son cümlesinde “anons” ibaresinin eksikliği hukuka aykırılığı hakkında açıklamamız

RG: 29 Temmuz 2022, 31907

Madde 14

(4) Proje için verilen “ÇED Olumlu” ya da “ÇED Olumsuz” kararı, karar tarihinden itibaren Bakanlık internet sitesinde süresiz, askıda 30 takvim günü ilan edilerek halka duyurulur.

Madde 17

(2) Bakanlık on beş (15) iş günü içinde inceleme ve değerlendirmelerini tamamlar. Proje hakkında “ÇED” “ÇED Gerekli Değildir” kararını beş (5) iş günü içinde verir, kararı Valiliğe, proje sahibine ve Bakanlık kurum/kuruluşlara bildirir. Valilik, bu kararı askıda ilan ve internet aracılığıyla halka duyurur.

Yönetmelikte, ÇED kararlarının duyurulması konusunda “anons” yönteminin kullanılması hukuken eksiklik içermektedir. Yönetmeliğin 4. maddesinde anons, “Gerçekleştirilmesi planlanan projenin ÇED süreci hakkında, projeden etkilenecek veya etkilenmesi muhtemel halkın yaşadığı yer/yerlerde, ilgili belediyeler ve muhtarlıklarca yapılan

sesli duyuruyu” olarak tanımlanmıştır. Görüldüğü üzere, anons ile projenin etki sahasında, projeden etkilenecek, etkilenmesi muhtemel olan kişilere erişilmek istenilmektedir. Mevcut duyuru yöntemi sadece internete erişimi olanlara ya da Valilik/İl Müdürlüğü makamında askı takip edenlere duyurmaya yöneliktir. Bu durum, çevreye zarar verecek bir projeye karşı hak arama hürriyetini kullanmak isteyen yurttaş ve toplulukların itiraz etmeleri, dava açmalarını, diğer yasal ve demokratik yol ve araçları kullanmalarını engellemeye yöneliktir.

5b) Yönetmeliği 14. Maddesinin 6. fıkrası ile 17. Maddesinin 3. fıkrasının hukuka aykırılığı hakkında açıklamamız

RG: 29 Temmuz 2022, 31907

Madde 14

(6) Yatırıma başlanılmamış olan projeler için verilen ÇED Olumlu kararları, proje sahibinin talebi Bakanlık tarafından uygun görülmesi halinde geçersiz sayılır. Bu şekilde geçersiz sayılan kararlar E il müdürlüğü tarafından internet sayfasında ilan edilir.

Madde 17

(3) Yatırıma başlanılmamış olan projeler için verilen “ÇED Gerekli Değildir” kararları, proje sahibinin talebin Bakanlık tarafından uygun görülmesi halinde geçersiz sayılır. Bu şekilde geçersiz sayılan kararlar E il müdürlüğü tarafından internet sayfasında ilan edilir.

Yeni yönetmeliğe göre, ÇED Olumlu ya da ÇED Gerekli değildir kararından sonra 5 yıl içerisinde mücbir bir sebebe dayanmaksızın yatırıma başlanılmaması halinde, ÇED Olumlu ya da ÇED Gerekli Değildir Kararı geçersiz sayılacak. Ancak, yatırıma başlanılmamış projenin ÇED kararının geçersiz sayılabilmesi için proje sahibinin başvurusu koşul olarak sayılmıştır. Yönetmeliğin eski halinde, böyle bir başvuru koşulu yoktur. Uygulamada Bakanlık ya da Valilik makamları süreci olması gerektiği gibi takip etmediği için, süresi içerisinde yatırıma başlamayan projeler re’sen tespit edilmemektedir. Bu nedenle, ilgililer de başvurarak ÇED kararının geçersiz sayılmasını sağlayabilmiştir. Örneğin Rize Hemşin’deki Dikmen HES projesinin ÇED Olumlu kararı bu şekilde yurttaşların başvurusu sonrasında geçersiz sayılmıştır. Uygulamada, Bakanlığa bu yönde açılan davalar da söz konusudur. Yukarıda bahsettiğimiz TEMA tarafından Çanakkale 2. İdare Mahkemesi’nde açılan dava da bir maden projesinin ÇED Olumlu kararının geçersiz sayılmasına ilişkindir. Bakanlık çok açık bir şekilde, ÇED kararlarının geçersiz sayılmasını talep ve dava edecek yurttaşları ve sivil toplum örgütlerini engellemek için usuli bir düzenleme yapmıştır. Bu durum, hak arama hürriyetini açıkça ihlal etmektedir.

5c) Yönetmeliğin 14. Maddesi ile 17. Maddelerinin aşağıda belirtilen eksiklik nedeniyle hukuka aykırılığına ilişkin açıklamamız

RG: 25 Kasım 2014, 29186

Madde 14

RG: 29 Temmuz 2022, 31907

Madde 15

(DÜZENLENMEMİŞTİR)

(5) "ÇED Olumsuz" kararı verilen projeler için "ÇED Olumsuz" kararı verilmesine neden olan şartlarda değişiklik olması durumunda yeniden başvuruda bulunulabilir.	
Madde 17 (4) "ÇED Gereklidir" kararı verilen projeler için bir (1) yıl içerisinde Bakanlığa başvuru yapılmaması durumunda karar geçersiz sayılır.	Madde 17 (DÜZENLENMEMİŞTİR)

Önceki yönetmelikte ÇED Olumsuz kararı verilen projeler ile ÇED Gereklidir kararı verilen projelere ilişkin yeni başvuru usul ve koşulları düzenlemesine, yeni yönetmelikte bu konuda bir düzenlemeye yer verilmemesi hukuken eksikliklerdir. Bu eksiklik, idare tarafından ÇED olumsuz kararı verilen projenin hiçbir değişime uğramadan tekrar yeni bir başvurulara konu olmasına yol açacak, idarenin iş yükünü de artıracaktır. Ayrıca Hukukun dolanılması açısından istismara açık bir duruma zemin oluşturmaktadır.

Öte yandan, yeni yönetmelik maddeleri, mevcut haliyle, belirsiz bir durumun doğmasına sebebiyet vermektedir. ÇED Olumsuz ya da ÇED Gereklidir kararı verilen projelerin, her an yeniden bir başvuru yapılarak gündeme gelmesi, bu projelerden etkilenecek kişileri, bölgeleri hukuki belirsizliklere itecektir. Uygulamada, bir belirsizlik ortamı doğurmakta; halkta güvensizlik ve tedirginlik yaratmaktadır. Ancak, Bu husus sadece yurttaşın çevreyi koruma, yaşam alanlarını yok edecek bir tehdit altında yaşayacak olmasına yönelik tedirginlik üzerinden okunmamalıdır. Bir yatırımın etki sahasında yaratacağı siyasal ve ekonomik manipülasyonları da irdelemek gerekecektir. Bu manipülasyonlar, gayrimenkul kira ve satış oranlarını artırma, kentin bu yatırıma göre planlanması, yatırımın zararlı etkilerine karşı göç gibi bir çok sosyo ekonomik açıdan sorunlu süreci tetikleyecektir.

6.) YÖNETMELİĞİN 18. MADDESİNİN 4. FIKRASINA İLİŞKİN AÇIKLAMALARIMIZ

Yönetmeliğin 18. Maddesinin 4. fıkrasında

(4) "ÇED Olumlu" kararı verilen projelerin proje sahibi; komisyonca belirlenen periyotlarda yatırımda kaydedilen gelişmeleri içeren proje ilerleme raporunu, Bakanlıkça yeterli verilen ve söz konusu projenin ÇED raporunun hazırlanmasında görev almayan kurum/kuruluşlara hazırlatarak elektronik sisteme yüklemek ve Bakanlık denetimlerinde sunmakla yükümlüdür. Yükümlülüğün yerine getirilmesine yönelik yöntem Bakanlıkça belirlenir.

denilmiştir. Fıkra, proje denetimin proje ilerleme raporu üzerinden yapılacağı düzenlenmiştir. Her ne kadar fıkra, söz konusu projenin ÇED raporunun hazırlanmasında görev almayan kurum/kuruluşlara hazırlanması koşulu yer alsa, bu husus fıkranın hukuka aykırılığını ortadan kaldırmamaktadır. Şöyle ki, 18. maddeyle ilgili önceki yargı kararlarında bu maddedeki tek sorun, ilerleme raporunun ÇED raporunu hazırlayan firma tarafından hazırlanmasından kaynaklı tarafsızlık sorunu değildi. Ayrıca, bu sorun fıkranın yeni düzenlemesiyle de devam edecektir. Zira, proje sahibi, ilerleme raporunu yine ücret

karşılığında kuracağı özel hukuk kapsamında bir özel firmaya hazırlatacaktır. Burada asıl sorun, denetim yetkisinin özelleştirilmesi ve Çevre Kanunu md 12'ye aykırılıktır.

2873 Sayılı Çevre Kanunu'nun Denetim, bilgi verme ve bildirim yükümlülüğü başlıklı 12. Maddesinin 1. Fıkrasında

(Değişik: 26/4/2006-5491/9 md.) Bu Kanun hükümlerine uyulup uyulmadığını denetleme yetkisi Bakanlığa aittir. Gerektiğinde bu yetki, Bakanlıkça; il özel idarelerine, çevre denetim birimlerini kuran belediye başkanlıklarına, Denizcilik Müsteşarlığına, Türkiye Çevre Ajansına, Emniyet Genel Müdürlüğüne, Jandarma Genel Komutanlığına ve Sahil Güvenlik Komutanlığına (...) (2) devredilir. Denetimler, Bakanlığın belirlediği denetim usûl ve esasları çerçevesinde yapılır. (2) (3)

Denilmektedir. Çevre Kanunu'nun 12. Maddesi kapsamında, "Bakanlığın ilgili yönetmelikle belirlediği kişiler" ya da çevre yönetimi hizmeti kapsamında özel firmaların, birimlerin denetim yapması hukukten de mümkün değildir.

Diğer yandan, Çevre Kanunu'nun 12. Maddesi'nin 1. Fıkrasında yer alan **"veya Bakanlıkça uygun görülen diğer kurum ve kuruluşlara"** ibaresi; Anayasa Mahkemesi'nin 15/1/2009 tarihli ve E.:2006/99, K.:2009/9 sayılı Kararıyla iptal edilmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin kararının gerekçe kısmında

2872 sayılı Yasa'nın değiştirilen 12. maddesinin iptali istenilen "veya Bakanlıkça uygun görülen diğer kurum ve kuruluşlara" ibaresinin de yer aldığı birinci fıkrasında "Bu Kanun hükümlerine uyulup uyulmadığını denetleme yetkisi Bakanlığa aittir. Gerektiğinde bu yetki, Bakanlıkça; il özel idarelerine, çevre denetim birimlerini kuran belediye başkanlıklarına, Denizcilik Müsteşarlığına, Sahil Güvenlik Komutanlığına, 13/10/1983 tarihli ve 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununa göre belirlenen denetleme görevlilerine veya Bakanlıkça uygun görülen diğer kurum ve kuruluşlara devredilir. Denetimler, Bakanlığın belirlediği denetim usûl ve esasları çerçevesinde yapılır." hükmüne yer verilmiştir.

Anayasa'nın 7. maddesinde "Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisindedir. Bu yetki devredilemez"; 123. maddesinde, "İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir. İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır. Kamu tüzelkişiliği, ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulur" denilmektedir.

İdarenin kanuniliği ilkesi, idarenin ve organlarının görev ve yetkilerinin hiçbir duraksamaya yer vermeyecek şekilde yasayla düzenlenmesini gerekli kılar.

12. maddede, 2872 sayılı Yasa hükümlerine uyulup uyulmadığını denetleme yetkisi Çevre ve Orman Bakanlığına verilmiş, Bakanlığın gerektiğinde bu yetkiyi devredebileceği kamu kurum ve kuruluşları tek tek sayıldıktan sonra, iptali istenilen ibareyle, Yasa'da belirtilen kurum ve kuruluşlar dışında Bakanlığın uygun göreceği diğer kurum ve kuruluşlara da anılan denetleme yetkisinin devredilebilmesi öngörülmüştür. Denetleme yetkisinin hangi kurum ve kuruluşla devredileceğinin Yasa'da açıkça belirtilmeksizin Bakanlığın takdirine bırakılması, Anayasa'nın 7. ve 123. maddelerine aykırıdır. İbarenin iptali gerekir.

Değerlendirmelerine yer verilmiştir

7.)YÖNETMELİĞİN 19. MADDESİNİN 1. FIKRASININ B BENDİNE İLİŞKİN AÇIKLAMALARIMIZ

Değişiklik yapılan Madde 19/1-b hükmünün, 25.11.2015 tarihli ÇED Yönetmeliği'ndeki hali ile 09.02.2016 tarihli Yönetmelikteki halini karşılaştırmak amacıyla bir tabloda gösterecek olursak;

25.11.2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan ÇED Yönetmeliği md 19/1-b	09.02.2016 tarihli Resmi Gazetede Yayımlanan ÇED Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik mad. 2 ile değişiklik yapılan mad. 19/1-b	29.07.2022 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan ÇED Yönetmeliği md 19/1-b
b) "ÇED Olumlu" kararı ya da "ÇED Gerekli Değildir" kararı verildikten sonra, proje sahibi tarafından nihai ÇED Raporu veya Proje Tanıtım Dosyasında taahhüt edilen hususlara uyulmadığının tespit edilmesi durumunda söz konusu taahhütlere uyulması için projeyle ilgili Bakanlıkça/Valilikçe bir defaya mahsus olmak üzere süre verilebilir. Bu süre sonunda taahhüt edilen hususlara uyulmaz ise yatırım durdurulur. Yükümlülükler yerine getirilmedikçe durdurma kararı kaldırılmaz. 2872 sayılı Çevre Kanununun ilgili hükümlerine göre işlem tesis edilir.	b) "ÇED Olumlu" kararı ya da "ÇED Gerekli Değildir" kararı verildikten sonra, proje sahibi tarafından nihai ÇED Raporu veya Proje Tanıtım Dosyasında taahhüt edilen hususlara uyulmadığının tespit edilmesi durumunda söz konusu taahhütlere uyulması için projeyle ilgili Bakanlıkça/valilikçe bir defaya mahsus olmak üzere ve bir yılı aşmamak üzere süre verilebilir. Bu süre sonunda taahhüt edilen hususlara uyulmaz ise yatırım durdurulur. Yükümlülükler yerine getirilmedikçe durdurma kararı kaldırılmaz. 2872 sayılı Çevre Kanununun ilgili hükümlerine göre işlem tesis edilir	b) "ÇED Olumlu" kararı ya da "ÇED Gerekli Değildir" kararı verildikten sonra, proje sahibi tarafından nihai ÇED raporu veya proje tanıtım dosyasında taahhüt edilen hususlara uyulmadığının tespit edilmesi durumunda söz konusu taahhütlere uyulması için projeyle ilgili Bakanlıkça/il müdürlüğünce bir defaya mahsus olmak üzere ve bir yılı aşmamak üzere süre verilebilir. Bu süre sonunda taahhüt edilen hususlara uyulmaz ise yatırım durdurulur. Yükümlülükler yerine getirilmedikçe durdurma kararı kaldırılmaz. Bu konuda 2872 sayılı Kanunun ilgili hükümlerine göre işlem tesis edilir.

19. Maddenin (b) bendinde yapılan " b) "ÇED Olumlu" kararı ya da "ÇED Gerekli Değildir" kararı verildikten sonra, proje sahibi tarafından nihai ÇED raporu veya proje tanıtım dosyasında taahhüt edilen hususlara uyulmadığının tespit edilmesi durumunda söz konusu taahhütlere uyulması için projeyle ilgili Bakanlıkça/il müdürlüğünce bir defaya mahsus olmak üzere ve bir

yılı aşmamak üzere süre verilebilir. Bu süre sonunda taahhüt edilen hususlara uyulmaz ise yatırım durdurulur. Yükümlülükler yerine getirilmedikçe durdurma kararı kaldırılmaz. Bu konuda 2872 sayılı Kanunun ilgili hükümlerine göre işlem tesis edilir." düzenlemedeki "verilebilir" tümcesi iptal edilip "verilir" şeklinde yeniden düzenleme yapılması gerekmektedir.

İlgili kurumlar söz konusu düzenlemedeki "verilebilir" idari taktir yetkisini kötü niyetli kullanıp şirketlerle işbirliği yaparak aynı ihlalle ilgili bir kaç kez idari para cezası uygulayıp usule faaliyetin devamını sağlamaktadırlar.

Danıştay 14. Dairesinin 09.11.2016 tarih ve E: 2016/4424 K: 2016/6417 sayılı kararının 3. sayfasında Erzurum Tortum Bağbaşı Regülatörü ve HES inşaatını yapan şirketin çıkan hafriyatı Proje Tanıtım Dosyasında belirtilen alanlara dökmeyip yamaçlara döktüğü için 21.09.2011 tarihinde idari yaptırım uygulandığı , yine aynı ihlalle ilgili 03.09.2012 tarihine ve 11.09.2013 tarihinde olmak üzere üç kez idari yaptırım uygulandığı belirtilmektedir.

İdare, söz konusu faaliyetin durdurulması için süre vermediğinden idari para cezaları soruna çare olmamıştır. Usule aykırı dökülen hafriyatlar 22.05.2022 tarihinde heyelan olmuştur. Bu tarih itibarıyla sorunlar devam etmektedir.

Anayasanın 5. Ve 17. maddesindeki yaşam hakkı göz önünde bulundurularak insanların yaşam haklarını tehdit eden ÇED Raporu Taahhüt ihallerinde faaliyetlerin durdurulması sürecinin başlatılarak faaliyet sahibinin ÇED Raporunda verdiği taahhütlere uymaya zorlanmalıdır.

7a.) ÇED Yönetmeliği mad.19/1-b de taahhütlere uyulmadığının tespit edildiği projelerde bir defaya mahsus bir yılı aşmayacak süre verilmesi düzenlenmiştir. Bir an için; bu değişiklik hükmü ile yürütmenin durdurulması kararı gerekçesi doğrultusunda düzenleme yapılarak 'belirsizliğin' ortadan kaldırıldığı ve Çevre Kanunu mad.15'e uygun düzenlemeye gidildiği düşünülse de ÇED Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasında Dair Yönetmeliğin 2. Maddesi ile getirilen değişiklik; Çevre Kanunu mad.15'e uygun değildir. Kaldı ki Çevre Kanunu mad.15'e uygun olduğunu varsayacak olsak bile Çevre Kanunu ve ÇED Yönetmeliği amacına, Anayasa'ya aykırıdır.

Çevre Kanunu'nun "**Faaliyetlerin durdurulması**" başlıklı 15.maddesinde

Bu Kanun ve bu Kanun uyarınca yayımlanan yönetmeliklere aykırı davranışlara söz konusu aykırı faaliyeti düzeltmek üzere Bakanlıkça ya da 12. maddenin birinci fıkrası uyarınca denetim yetkisinin devredildiği kurum ve merciler tarafından bir defaya mahsus olmak üzere esasları yönetmelikle belirlenen ve bir yılı aşmamak üzere süre verilebilir.

Faaliyet; süre verilmemesi halinde derhal, süre verilmesi durumunda, bu süre sonunda aykırılık düzeltilmez ise Bakanlıkça ya da 12. Maddenin 1. fıkrası uyarınca denetim yetkisinin devredildiği kurum ve merciler tarafından kısmen veya tamamen, süreli veya süresiz olarak durdurulur. Çevre ve insan sağlığı yönünden tehlike yaratan faaliyetler süre verilmeksizin durdurulur.

Çevresel Etki Değerlendirmesi incelemesi yapılmaksızın başlanan faaliyetler Bakanlıkça, proje tanıtım dosyası hazırlanmaksızın başlanan faaliyetler ise mahallin en büyük mülkî amiri tarafından süre verilmeksizin durdurulur.

Süre verilmesi ve faaliyetin durdurulması, bu Kanunda öngörülen cezaların uygulanmasına engel teşkil etmez.”
ifadelerine yer verilmiştir.

Çevre Kanunu mad.15/1 ve mad.15/2 fıkralarında ‘faaliyetlerin durdurulmasına’ ilişkin durumlar 2 şekilde düzenlenmiştir. 1. Fıkra süre verilmesinin ardından taahhütlerin yerine getirilmemesi durumunda faaliyetin durdurulmasını düzenlerken 2. Fıkra; faaliyetin kısmen ya da tamamen, süreli ya da süresiz olarak durdurulması hallerini; insan ve çevre sağlığına aykırı durumlarda faaliyetin süre verilmeden durdurulmasını düzenlemektedir.

09.02.2016 tarihli ÇED Yönetmeliği’nde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik mad.2 değişikliği ile düzenlenen ÇED Yönetmeliği Mad.19/1-b ÇED Raporu ile ya da Proje Tanıtım Dosyası ile verilen taahhütlere uymadığı tespit edilen ve bu taahhütlere uymayarak Çevre Kanunu’nu ve ÇED Yönetmeliğini yine Anayasa mad.56’yı ihlal eden ve hukuka aykırı davranan faaliyetlerin durdurulması yerine süre verilerek bu süre zarfında bu olumsuzlukların giderilmesini ve bu süre içerisinde faaliyetin devam etmesini düzenlenmektedir. Yönetmelik hükmü, kanun hükmüne aykırı olarak; süresiz durdurma halini; “yükümlülüklerin yerine getirilmesi durumunda durdurma kararının kaldırılacağını” düzenlemesi ile hükümsüz bırakmıştır.

İş bu dava konusu mad.2 ile ÇED Yönetmeliği mad.19/1-b fıkrası Çevre Kanunu mad.15 gereğince düzenlenmeye ve belirlilik ilkesine uygun olarak şekillendirilmeye çalışılmış olsa da söz konusu değişiklik yürütmenin durdurulması karar gerekçesine uygun değildir. İdarenin düzenleyici işlemlerinden beklenen, yasada yer alan genel durumun somutlaştırılarak özelleştirilmesi ve idarenin takdir alanının belirlenmesidir. Bu bakımdan ilgili Kanun hükmünde yer aldığı üzere, Yönetmelik hangi hallerde 1 ila 365 gün arasında süre verilebileceği konusundaki belirliliği sağlayacak düzenlemeye her halükarda yer vermek durumundadır. Kanunda yer alan soyut ifadelerin aynen Yönetmeliğe aktarılması kanun koyucunun iradesine aykırıdır ve ilgili yürütmenin durdurulması kararı gereğinin yerine getirilmesi olarak da değerlendirilemez.

Ayrıca, Çevre Kanunu mad.15’te yer alan süre verilerek ve süre verilmeden faaliyetin durdurulmasına ilişkin düzenleme yeni değişiklikte yer almamaktadır. Taahhütlere aykırı durumlarda azami 1 yıla kadar süre verilerek faaliyet sahibinin bu süre zarfında bu aykırılığı düzeltmesi beklenmektedir. Oysa Çevre Kanunu’nda insan sağlığına ve çevre sağlığına aykırı durumlarda süre verilmeden faaliyetin durdurulması gerektiği düzenlenmiştir. Buna uygun olarak ÇED Yönetmeliği’nin de süre verilmeden faaliyetin durdurulmasına ilişkin düzenlemeye yer vermesi gerekmektedir. Bu durumda yapılan bu düzenleme Çevre Kanunu 15. Maddeye aykırılık taşımaktadır.

7b.) Çevre Kanunu’na aykırılık taşıdığını ifade ettiğimiz bu düzenlemeye dair esas hukuka aykırılık olarak değerlendirilmesi gereken ise taahhüte uyulmadığının tespiti durumunda süre verilmesine ilişkin düzenleme yapılmasıdır. Ki bu düzenlemenin dayanağı olan Çevre Kanunu mad.15’te bu davanın konusunu oluşturmaktadır.

ÇED Yönetmeliği bir izin sistemine dayanmaktadır. ÇED'e tabi projeler açısından getirilen izin sistemi, idareyi, bu faaliyetlerin izin öncesi denetimini, izin sonrasında da denetim, gözetim ve izleme sorumluluğu altına sokmaktadır. İzin sistemine aykırı faaliyetler, idari kolluğun tesis etmekle yükümlü olduğu kamu düzenini tehdit eder. Bu durumda idari kolluk re'sen icra ve zor kullanma yetkisine sahiptir.

“ÇED ‘planlanan bir insan etkinliğinin çevre üzerinde yapacağı etkilerin öngörü-sentez-önlem üçlüsü üzerine kurulu bilimsel bir dizgeyle incelenmesidir. (Uslu, 1993, 4, 14). Öz bir anlatımla ÇED, sorunun baştan görülmesini, ortaya çıkmasının önlenmesi olanaklarının belirlenmesini sağlayan bir yöntemdir. ÇED bu nitelikleriyle yönetime, kamu yararını tehlikeye sokabilecek ya da ortadan kaldıracabilecek durumları henüz oluşmadan önleme olanağı sunan önemli bir çevre yönetimi aracıdır. Dolayısıyla kamu yararını korumakla sorumlu, çevreye ilişkin görevlerle donanmış kamu yönetimi örgütünün ÇED’i etkili olarak yaşama geçirmekten kaçınması düşünülemez.”

Çevresel Etki Değerlendirmesi ise bir süreçtir ve Nihai ÇED Raporu’nun Olumlu kararını alması ile sonlanan bir süreç değildir. Önleyici tedbirlerin alınıp, risklerin hesaplanmasını amaçlayan ÇED Raporu’na uygun davranılmaması sonucunda; canlıyı ve doğayı etkileyecek her türlü faaliyetin bu durumun tespiti yapıldığı esnada durdurulması gerekmektedir.

İş bu davaya konu mad.2 ile düzenlenen ÇED Yönetmeliği mad.19/1-b hukuka aykırı faaliyet yürüten (çünkü ÇED Raporu’nda ve Proje Tanıtım Dosyasında verilen taahhütlere uygun davranılmaması bir hukuka aykırılık doğurur.) bir şirketin faaliyetine devam etmesini engellemektedir. Bir dereye kimyasal atık bırakan, ÇED Raporu’nda taahhüt ettiği gibi baca gazı filtresi takmayan ya da raporda yer verdiği miktar kadar can suyu bırakmayan santrallere ilişkin olarak süre vererek bu hukuka aykırılığın bu süre zarfında düzeltilmesinin istenmesi hukuka aykırıdır. Çünkü o faaliyetin bir saat bile devam ediyor olması çevrenin korunmasını amaç edinmesi gereken Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın buna göz yumması anlamına gelmektedir.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname Görevler başlıklı 2. maddesinde

“Görevler(1)

MADDE 2 – (1) Çevre ve Şehircilik Bakanlığının görevleri şunlardır:

a) Yerleşmeye, çevreye ve yapılaşmaya dair imar, çevre, yapı ve yapım mevzuatını hazırlamak, uygulamaları izlemek ve denetlemek, Bakanlığın görev alanı ile ilgili mesleki hizmetlerin norm ve standartlarını hazırlamak, geliştirmek, uygulanmasını sağlamak ve ilgililerin kayıtlarını tutmak.

b) (Değişik: 8/8/2011-KHK-648/ 1 md.) Çevrenin korunması, iyileştirilmesi ile çevre kirliliğinin önlenmesine yönelik prensip ve politikalar tespit etmek, standart ve ölçütler geliştirmek, programlar hazırlamak; bu çerçevede eğitim, araştırma, projelendirme, eylem planları ve kirlilik haritalarını oluşturmak, bunların uygulama esaslarını tespit etmek ve izlemek, iklim değişikliği ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek.

c) Faaliyetleri sonucu alıcı ortamlara katı, sıvı ve gaz halde atık bırakarak kirlilik oluşturan veya oluşturmaya muhtemel her türlü tesis ve faaliyetin, çevresel etkilerini değerlendirmek; alıcı ortamlar ile ilgili ölçüm ve izleme çalışmalarını yapmak; bahse konu tesis ve faaliyetleri izlemek, izin vermek, denetlemek ve gürültünün kontrol edilmesini sağlamak.

...”

İfadelerine yer verilmiştir. Çevrenin korunması, iyileştirilmesi ve çevre kirliliğinin önlenmesi temel görevi olan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın ÇED Yönetmeliğine ve çevre mevzuatına aykırı faaliyet yürütmelerine göz yumularak faaliyetin verilen süre zarfında devamına izin verilmesi hukuka aykırıdır.

İdari kolluğun amacı kamu düzenini korumaktır. İdari kolluğun bir eylem ve işlemi ancak kamu düzenini sağlama ve koruma amacı güdüyor ise, bu eylem ve işlem ancak o zaman hukuka uygun olacaktır. Kamu sağlığının ve kamusal estetiğin korunması ise kamu düzeninin bir parçasıdır. Bu durumda ÇED Raporu'nda ya da Proje Tanıtım Dosyasında Çevre Kanunu'ndan ve ÇED Yönetmeliğinden doğan taahhütlerin yerine getirilmediğinin tespit edildiği her faaliyetin derhal durdurulması kamu düzenin sağlanmasının bir gereğidir. Çünkü insan ve çevre sağlığının korunması Anayasa mad.56 kapsamında idarenin kamu düzeninin sağlanması için yerine getirmesi gereken idari kolluk faaliyetlerinden biridir. Oysa bu düzenlemeyle Çevre ve Şehircilik Bakanlığı hukuka aykırılığa açıkça göz yummaktadır.

Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik mad.2 değişikliği ile düzenlenen ÇED Yönetmeliği mad.19/1-b fıkrası yürütmenin durdurulması kararı gerekçesi doğrultusunda süre için azami bir limit konularak belirsizliğin giderildiği iddia edilse dahi Çevre Kanunu mad.15'e uygun bir düzenleme yapılmamıştır. Yine tüm bunları bir kenara bırakacak olsak dahi hukuka aykırı faaliyet yürüttüğü tespit edilen bir faaliyetin bir dakika dahi bu faaliyetine göz yumacak şekilde süre verilmesi idarenin kamu düzenini sağlamaktan kaynaklanan idari kolluk faaliyetinin ihlali anlamına gelmektedir. Nitekim verilen bu sürenin herhangi bir kamu yararı sağlamadığı açıktır. Bu noktayı Anayasaya aykırılığını iddia ettiğimiz Çevre Kanunu mad.15 kapsamında da detaylı yer vereceğiz.

7C) DAVA KONUSU ETTİĞİMİZ MADDENİN DAYANAK KANUNU OLAN ÇEVRE KANUNU 15. MADDESİNİN ANAYASAYA AYKIRILIĞINA İLİŞKİN İDDİAMIZ HAKKINDAKİ AÇIKLAMALARIMIZ

ÇED Yönetmeliği'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmeliğinin iş bu davaya konu 2. Maddesi ile değişiklik yapılan ÇED Yönetmeliği mad.19/1-b'ye ilişkin yukarıda ifade ettiğimiz süreye dair hukuka aykırılıklar aynı zamanda dayanağı Çevre Kanunu mad.15'ten kaynaklanmaktadır.

Çevre Kanunu'nun **“Faaliyetlerin durdurulması”** başlıklı 15.maddesinde

Bu Kanun ve bu Kanun uyarınca yayımlanan yönetmeliklere aykırı davrananlara söz konusu aykırı faaliyeti düzeltmek üzere Bakanlıkça ya da 12. maddenin birinci fıkrası

uyarınca denetim yetkisinin devredildiği kurum ve merciler tarafından bir defaya mahsus olmak üzere esasları yönetmelikle belirlenen ve bir yılı aşmamak üzere süre verilebilir.

Faaliyet; süre verilmemesi halinde derhal, süre verilmesi durumunda, bu süre sonunda aykırılık düzeltilmez ise Bakanlıkça ya da 12. Maddenin 1. fıkrası uyarınca denetim yetkisinin devredildiği kurum ve merciler tarafından kısmen veya tamamen, süreli veya süresiz olarak durdurulur. Çevre ve insan sağlığı yönünden tehlike yaratan faaliyetler süre verilmeksizin durdurulur.

Çevresel Etki Değerlendirmesi incelemesi yapılmaksızın başlanan faaliyetler Bakanlıkça, proje tanıtım dosyası hazırlanmaksızın başlanan faaliyetler ise mahallin en büyük mülkî amiri tarafından süre verilmeksizin durdurulur.

Süre verilmesi ve faaliyetin durdurulması, bu Kanunda öngörülen cezaların uygulanmasına engel teşkil etmez.”

İfadelerine yer verilmiştir.

Çevre Kanunu mad.15'te faaliyetin durdurulması iki şekilde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre **faaliyet durdurulmadan önce eksikliğin giderilmesi için 1 yılı aşmamak üzere süre verilebileceği gibi süre verilmeden de durdurulabileceği ifade edilmiştir. 1 yılı aşmamak üzere süre verildiği takdirde süre zarfı içinde faaliyetin devamlılığı söz konusu olacaktır. Bu süre ile hukuka aykırılığın devamlılığının idare eliyle sağlanması söz konusu olmaktadır. Çevre Kanunu'na aykırı olarak faaliyet yürüten bir tesisin hukuka aykırı şekilde faaliyetine devam etmesine izin veren her bir düzenleme Anayasa mad.56 ile tanınan Çevre Hakkı'nın ihlali anlamına gelecektir.**

Anayasa mad.56 ile Çevre Hakkının hem hak hem de ödev boyutu ile düzenlenmiştir. Yurttaşların ödevi, yalnızca çevreyi kirletmeme ve bu bağlamda getirilen her türlü yasağa uyma (pasif ödev) şeklinde değildir. Asıl önemlisi çevreyi bozucu faaliyetlere, bunları ister devlet ister özel kişiler yapsın karşı çıkmak ve daha da önemlisi, bu tür olası olumsuzlukları önlemek için zamanında görüş belirtip ilgili karar ve eylemlerin bu yönde alınmasını sağlamaktır(aktif ödev). **Devletin ödevi ise ilkönce çevreyi bozucu politika, plan, program, karar, düzenleme ve eylemlerden kaçınmak; sonra da başkalarının bu tür faaliyetlerini önlemek için gerekli tedbirleri almaktır. Bu bağlamda devlet çevre hukukunun amacına uygun politika ve mevzuat geliştirmeli, bunların yerine getirilmesi için gerekli kontrol ve denetimi yaparak ihlaller karşısında da gerekli yaptırımları uygulamalıdır.**

ANAYASA MAD.13'E AYKIRILIK: Çevre Kanunu mad.15'te yer alan 'Bu Kanun ve bu Kanun uyarınca yayımlanan yönetmeliklere aykırı davrananlara söz konusu aykırı faaliyeti düzeltmek üzere Bakanlıkça ya da 12. maddenin birinci fıkrası uyarınca denetim yetkisinin devredildiği kurum ve merciler tarafından bir defaya mahsus olmak üzere esasları yönetmelikle belirlenen ve bir yılı aşmamak üzere süre verilebilir.' ve 09.02.2016 tarihli Resmi Gazete 'de yayımlanan ÇED Yönetmeliği'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik mad.2 ile ÇED Yönetmeliği mad.19/1-b de yapılan değişiklik ile faaliyetin taahhütlere uymaması durumunda 1 yılı aşmamak üzere süre verilebileceğine ilişkin sınırlamalar Anayasa mad.13'e aykırıdır.

Temel hak ve hürriyetlerin sınırlamasını düzenleyen Anayasa mad.13'te sınırlamanın temel hak ve hürriyetlerin özüne dokunmaması gerektiği, ölçülülük ilkesine uygun olması, demokratik toplum düzenin gereklerine uygun olması, kanunla olması, Anayasa'nın sözüne ve ruhuna uygun olması, Anayasa'nın ilgili maddesinde belirtilen sebeplere bağlı olması gerektiği ve laik Cumhuriyetin gereklerine uygun olması gerektiği yer almaktadır. Bu kapsamda **Çevre Kanunu'nda ve ÇED Yönetmeliği Değişikliği ile yapılan sınırlamalar ANY. Mad.13'e aykırılık taşır. Mad.56'da açıkça devlete çevreyi bozucu faaliyetlere müdahale etme görevi verilmişken bu düzenlemeye çevreyi bozucu faaliyet içerisinde olan tesise süre verilmesi ve faaliyetin durdurulmaması temel hak olan çevre hakkının özüne, ölçülülük ilkesine aykırıdır. Kimi faaliyetlerin süre verilmeden durduruluyor oluşu bu aykırılığı ortadan kaldırmaz. ÇED Raporu'nda taahhüt edilen hususlara aykırı her bir davranış beraberinde birçok çevresel sorunu beraberinde getirmekteyken 'çevreyi bozucu faaliyetin' sözde niteliğine bakarak bu ayrımı yapmak Çevre Hakkı'na aykırıdır. Dereyi kimyasal atığıyla kirleten fabrikanın yarattığı etkiyle fabrikanın baca filtresi takmaması sebebiyle meydana gelen emisyon salınımı arasındaki önemlilik ve çevre-insan sağlığına zarar veren faaliyet ayrımı neye göre yapılacaktır. Bu sebeple Çevre Kanunu'nda yer alan süre verilmesine ilişkin düzenleme ve bu kapsamda yapılan ÇED Yönetmeliği Değişikliği Anayasa mad.13'e aykırıdır.**

ANAYASA MAD.7'YE AYKIRILIK: Süre verilmeksizin durdurulan faaliyetler 'çevre ve insan sağlığı yönünden tehlike yaratan faaliyetler' olarak tanımlanmıştır. Bu düzenlemede çevre ve insan sağlığı yönünden tehlike yaratan faaliyetler belirli olarak tanımlanmamıştır. Yani hangi faaliyetleri bu kategori içinde değerlendireceğimize dair bir belirlilik söz konusu değildir ve idarenin takdir yetkisine bırakılmıştır. Belirsiz ve geniş bir alan olan 'insan ve çevre sağlığını etkileyen faaliyetler' tanımı ile idarenin uygulamasına ve yürütme tarafından yapılacak düzenlemelere bırakılmıştır. Bu ise Anayasa mad.7'ye aykırılık oluşturmaktadır.

ANAYASA MAD.2'YE AYKIRILIK: mad.2 değişikliğinde taahhüte aykırı hukuka uygun olmayan bir durum tespitinde, bu tespitin niteliğine (ki insan ve çevre sağlığını etkileyen faaliyetler tanımı belirsiz bir nitelik tanımlamasıdır) bakılarak 'bu faaliyet için 2 ay bu faaliyet için 3 ay süre verilebilir' ya da 'bu faaliyete süre verilemez' gibi idarenin bir seçim hakkının olması hukuka aykırıdır. Sonuç olarak taahhüt edilen husus Çevre Kanunu ve ÇED Yönetmeliği uyarınca ve yine ulusal ve uluslararası mevzuatlar uyarınca taahhüt edilmekte ve bu taahhütler olmadığı takdirde ÇED Raporu'nun ya da proje tanıtım dosyasının onay makamından geçmesinin mümkün olmadığı açıktır. Bu durumda taahhüt edilen durumlar yerine getirilmediği takdirde 'büyük' hukuka aykırılık ya da 'küçük hukuka aykırılık gibi bir ayrım yapılması mümkün değildir. Kimi taahhütlerin yerine getirilmemesi kısa vadede kimileri ise uzun vadede canlı ve doğa yaşamına zarar vermektedir. Verilen süre bu zarara ortak olmak anlamına gelmektedir ki bu da Anayasa mad. 2 ile düzenlenen hukuk devleti ilkesine aykırıdır.

Hukuk devletin gereklere temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması, kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi, kanuni idare ilkesi (yönetimin yasallığı ve yasal yönetim) devlet faaliyetlerinin belirliliği ilkesi, idarenin yargısal denetimi ilkesi, mahkemelerin bağımsızlığı ve yargıç güvencesi ilkesi, erklerin ayrılması ilkesi, idarenin mali sorumluluğu

ilkesidir.⁸ Tüm bu ilkeler idarenin faaliyetlerinde doğrudan veya dolaylı kamu yararını korumaktadır.⁹

Kamu yararı, doğrudan veya dolaylı bir şekilde toplumun genelinin menfaatlerine uygun olan ve bu nedenle öncelikli olarak korunmasında veya tercih edilmesinde gereklilik görülen üstün yarardır. Bu düzenleme ile korunan kamu yararı merak konusudur. Anayasa ile tanımlanan çevrenin korunması ödevi bir kenara bırakılarak hukuka aykırı faaliyetin bir süre daha faaliyetine devam etmesindeki kamu yararı anlaşılamamaktadır. Bu da Anayasa mad.2'ye aykırılık oluşturmaktadır. Belirli süre için dahi olsa, verebileceği telafisi güç veya imkânsız etkilere göz yuman bu düzenlemeler, kişisel ekonomik yararların sağlıklı bir çevrede yaşama hakkına üstün tutulduğu anlamına gelir ki, bu durum üstünlüğün kamu yararında olması gerekliliği ve AY md. 2 ve 56 düzenlemelerine açık aykırılık oluşturur.

Anayasa Mahkemesi'nin 06.12.2008 tarihinde Resmi Gazete 'de yayınlanan 2008/34E 2008/153 K numaralı kararında;

'Anayasanın 2. Maddesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde insan haklarına saygılı Atatürk milliyetçiliğine bağlı, Başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal hukuk Devleti olduğu belirtilmiştir. Madde de belirtilen hukuk devleti ilkesi gereğince yasama işlemlerinin kişisel yararları değil kamu yararını gerçekleştirilmek amacıyla yapılması gerekir. Bir kuralın Anayasa'ya aykırılık sorunu çözümlenirken 'kamu yararı konusunda Anayasa Mahkemesi'nin yapacağı inceleme de yasanın kamu yararı amacıyla yapılıp yapılmadığını araştırmaktır. Anayasa'nın çeşitli hükümlerinde yer alan kamu yararı kavramının Anayasa'da bir tanımı yapılmamıştır. Ancak Anayasa Mahkemesi'nin kimi kararlarında da belirtildiği gibi kamu yararı, bireysel, özel çıkarlardan ayrı ve bunlardan üstün toplumsal yarardır. Bu saptamanın doğal sonucu olarak da kamu yararı düşüncesi olmaksızın yalnız özel çıkarlar için veya yalnız belli kişilerin yararına olarak yasa kuralı konulamaz. Böyle bir durumun açık bir biçimde ve kesin olarak saptanması halinde söz konusu yasa kuralı Anayasa'nın 2. Maddesine aykırı düşer ve iptali gerekir.'¹⁰ İfadelerine yer verilmiştir.

Çevre Kanunu mad.15 ile hukuka aykırı faaliyete süre verilerek faaliyetin durdurulmamasındaki kamu yararının ne olduğu merak konusudur. Taahhütler önleyici tedbirlerdir ve bunlara uyulmaması durumunda zarar doğmasına gerek kalmadan hukuka aykırılık meydana gelmektedir. Evimizdeki doğalgaz bağlantısının projeye uygun olmaması durumunda bile anında doğalgaz kesilmektedir. Burada bir yurttaşın kendi üzerinde doğabilecek zararın riski bile göze alınmamaktadır. Peki bu durumda Bakanlık tüm canlıları ve doğal yaşamı ilgilendiren bir hususta var olan riski neye dayanarak göze almaktadır. Bu maddede süre verilerek ne korunmaya çalışılmıştır? Tüm bunlar kamu yararının olmadığı bir durumda aynı zamanda da kamu sağlığının tehlikeye atılması anlamına gelmektedir. Kaldı ki faydacı bir bakış açısıyla bile bakıldığında bir faaliyetin kapısına kilit vurduğunuzda o faaliyetin taahhütleri yerine getirmesini hızlandırırınız. Eğer siz 6 ay süre verirsiniz o 6 aylık süre

⁸ Zabunoğlu Yahya Kazım, İdare Hukuku 1. Cilt, syf. 86

⁹ Çakmak N. Münci, Kamu Yararı, syf.334

¹⁰ Çakmak N. Münci, Kamu Yararı, syf.411

faaliyet sahibine sunulmuş bir zaman dilimi olduğundan son gününe kadar kullanma ya da taahhütleri yerine getirecek eylemlerde bulunma sürecini yavaşlatma davranışları doğacaktır.

ANAYASA MAD.5'E AYKIRILIK: Devletin temel amaç ve görevlerinden biri toplumun huzurunu, refahını ve mutluluğunu sağlamaktır. İdare bunu yerine getirebilmek için kolluk faaliyeti yürütmektedir. İdari kolluğun amacı da kamu düzenini korumaktır. İdari kolluğun bir eylem ve işlemi ancak kamu düzenini sağlama ve koruma amacı güdüyor ise, bu eylem ve işlem ancak o zaman hukuka uygun olacaktır. Kamu sağlığının ve kamusal estetiğin korunması ise kamu düzeninin bir parçasıdır. Bu durumda ÇED Raporunda ya da Proje Tanıtım Dosyasında Çevre Kanunu'ndan ve ÇED Yönetmeliğinden doğan taahhütlerin yerine getirilmediğinin tespit edildiği her faaliyetin derhal durdurulması kamu düzeninin sağlanmasının bir gereğidir. Çünkü insan ve çevre sağlığının korunması Anayasa mad.56 kapsamında idarenin kamu düzeninin sağlanması için yerine getirmesi gereken idari kolluk faaliyetlerinden biridir. Oysa bu düzenlemeyle Çevre ve Şehircilik Bakanlığı hukuka aykırılığa açıkça göz yummaktadır.

Tüm bu nedenlerle 09.02.2016 tarihli ÇED Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik mad.2'deki değişikliğin dayanak kanunu olan Çevre Kanunu mad.15/1 ve mad.15/2 Anayasa mad.2, mad.5, mad.7, mad.13, mad.56'ya aykırıdır ve iptali gerekir. Çevre Kanunu mad.15/1 ve mad.15/2 fıkralarının iptali durumunda mad.15/3 ve mad.15/4 fıkraları ile mad. 15/1 fıkrasının "Süre verilmesi ve" kısmının madde bütünlüğünün bulunmamasından dolayı uygulanabilirliği olmayacağından iptali gerekir. Bu nedenle iptal talebimizin Anayasa Mahkemesi'ne itiraz yoluyla götürülmesi gerekmektedir.

8.)YÖNETMELİĞİN 20. VE 24. MADDELERİNE İLİŞKİN AÇIKLAMALARIMIZ

8a) Yönetmeliğin 20. maddesinin 1. fıkrası ile 24. maddesinin 1. fıkrasının e bendindeki hukuka aykırılığa ilişkin açıklamamız

RG: 29 Temmuz 2022, 31907

Kapasite artışları

Madde 20 -

(1) "ÇED Olumlu" veya "ÇED Gerekli Değildir" kararı bulunan ve eşik değeri olan projelerde yapılacak genişletilmesinin planlanması durumunda, her bir kapasite artışı miktarının mevcut proje kapasite toplamı;

a) Ek-1'deki listede yer alan eşik değeri ve üzerinde kalması durumunda, 8 inci madde kapsamında değerlendirilmelidir.

b) Ek-2'deki listede yer alan eşik değeri ve üzerinde kalması durumunda, 16 ncı madde kapsamında değerlendirilmelidir.

(2) "ÇED Olumlu" veya "ÇED Gerekli Değildir" kararı bulunan projelerde kapasite artışı ve/veya genişletilmesi halinde, planlanan projenin etkileri, mevcut karara esas çevresel etkiler ile birlikte kümülatif olarak değerlendirilmelidir.

Olağanüstü durumlar ve özel hükümler

madde 24

(1)) Aşağıdaki projeler için uygulanacak ÇED sürecine ilişkin yöntem Bakanlıkça belirlenir:

e) Ek-1 veya Ek-2'deki listelerde olup, eşik değeri olmayan projelerde yapılacak her türlü değişikliği i

Yeni yönetmelikle, kapasite artışlarına ilişkin hükümler sadece **eşik değeri olan projelerde** yapılacak kapasite artışı ve/veya alan genişletilmesinin planlanması durumunda uygulanacak. **Eşik değeri olmayan projeler** için kapasite artışı hükümlerinin düzenlenmemesi hukuken eksiklik arz etmektedir. Diğer yandan, yönetmeliğin **Olağanüstü durumlar ve özel hükümler** başlıklı 24. maddesinin 1.fıkra e bendi gereğince, Ek-1 veya Ek-2'deki listelerde olup, eşik değeri olmayan projelerde yapılacak her türlü değişikliği içeren projelerin ÇED süreçlerinin yöntemi Bakanlıkça belirlenecektir. Bu düzenleme açık olarak, Ek-1 veya Ek-2'deki listelerde olup, eşik değeri olmayan projelerin kapasite artışlarına ilişkin usulü de düzenlemektedir.

Bu düzenleme ile kapasite artışına gidilen eşik değeri olmayan bir projenin ÇED sürecinin kısaltılması sağlanacak, ÇED sürecinin temel aşamalarının tüketilmesi zorunluluğu Bakanlıkça ortadan kaldırılabilir. Örneğin, kapasite artış oranı itibariyle yönetmeliğin EK-1 listesinde yer alan ve bu nedenle ÇED Olumlu kararı alınması, ÇED raporu hazırlaması gereken bir proje için, halkın katılım toplantısı yapılmadan, İnceleme değerlendirme toplantısı yapılarak ÇED raporu nihai hale getirilebilecek, ÇED olumlu kararı alınması mümkün olacak; ÇED süreci kısaltılacak, ÇED sürecinde yapılması gereken araştırmalar derinlemesine yapılamayacak, halkın sürece katılımı kısıtlanacaktır.

Bakanlık ısrarla, "ÇED Olumlu" veya "ÇED Gerekli Değildir" kararı bulunan projelerde yapılacak kapasite artışı ve/veya genişletilmesi planlanan projeler için uygulanacak ÇED sürecine ilişkin yöntemin Bakanlıkça belirlenebilmesini sağlamaya çalışmaktadır. Ancak, geçmişte bu yöndeki hamleleri yargı tarafından hukuka aykırı bulunmuştur.

25.11.2014 günlü, 29186 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde ise "ÇED Olumlu" veya "ÇED Gerekli Değildir" kararı verilen projelerde yapılacak kapasite artışlarında izlenmesi gereken yöntem 7. ve 15. maddelerden çıkarılmış ve Yönetmeliğin "Olağanüstü durumlar ve özel hükümler" başlıklı 24. maddesinin 1. fıkrasının (f) bendinde düzenlenmiş olup anılan düzenlemede; "ÇED Olumlu" veya "ÇED Gerekli Değildir" kararı bulunan projelerde yapılacak kapasite artışı ve/veya genişletilmesi planlanan projeler için uygulanacak ÇED sürecine ilişkin yöntemin Bakanlıkça belirleneceği hüküm altına alınmıştır.

Söz konusu düzenlemenin iptali istemiyle açılan davada ise, Danıştay Ondördüncü Dairesinin 13.10.2015 günlü, 2015/573 sayılı kararında; "*Danıştay Ondördüncü Dairesinin 19.06.2014 günlü, E:2013/10649 sayılı kararı ile "ÇED Olumlu Kararı verilmiş projelerde mevcut kapasitenin dikkate alınmaksızın salt kapasite artışının kıstas olarak belirlenmesinin bazı projelerde kapasite artışının ÇED kapsamı dışında bırakılması sonucunu doğuracağı" gerekçesine yer verilmesine rağmen, dava konusu Yönetmelikte hakkında "ÇED Olumlu" veya "ÇED Gerekli Değildir" kararı verilen projelerde kapasite artışı yapılması durumunda, mevcut kapasite ve kapasite artışının bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiği şeklinde düzenleme yapılması yerine, Yönetmeliğin 7. ve 15. maddelerinde "ÇED Olumlu" veya "ÇED Gerekli Değildir" kararı verilen projelerde yapılacak kapasite artışlarında uygulanacak yöntemi düzenleyen bentlere yer verilmemiş ve bu durumlarda*

uygulanacak ÇED sürecine ilişkin yöntemin Bakanlığın takdirine bırakılmıştır. Bu durumun, kapasite artışlarında izlenmesi gereken yöntemin, mevcut kapasitenin dikkate alınmaksızın salt kapasite artışı üzerinden değerlendirilmesine sebebiyet verebileceği sonucuna ulaşıldığından, yapılan düzenlemede, Anayasanın 56. maddesine, 2872 sayılı Çevre Kanununun 10. maddesine ve yargı kararında yer verilen gerekçelere uyarlık görülmemiştir." gerekçeleriyle söz konusu düzenlemenin yürütmesinin durdurulmasına karar verilmiştir. Değinen karara yapılan itiraz ise Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun 18.04.2016 günlü, YD İtiraz No:2016/80 sayılı kararıyla reddedilmiştir.¹¹

25.11.2014 günlü, Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinin 24. maddesinin 1. fıkrasının (f) bendinin iptali istemiyle açılan davada Danıştay Ondördüncü Dairesinin 13.10.2015 günlü, 2015/573 sayılı kararında "ÇED Olumlu" veya "ÇED Gerekli Değildir" kararı verilen projelerde yapılacak kapasite artışlarında uygulanacak yöntemin Bakanlığın takdirine bırakılmaması, yönetmelikle düzenlenmesi gerektiği aksi halde kapasite artışlarında izlenmesi gereken yöntemin, mevcut kapasitenin dikkate alınmaksızın salt kapasite artışı üzerinden değerlendirilmesine sebebiyet verebileceği sonucuna ulaşıldığı açıkça belirtilmiştir.

Belirtilen, yeni yönetmelikte de aynı şekilde, Ek 1 ve Ek 2 listesinde eşik değeri olmayan projelerin kapasite artışlarına ilişkin çed sürecini yöntemini belirlemede bakanlık takdir yetkisine sahiptir.

Buna göre, HES'ler, rafineriler, nükleer santraller, demir-çelik tesisleri, çimento fabrikaları, yollar, havalimanları, su yolları, Rüzgar enerji santralleri, jeotermal enerji santralleri, golf sahaları gibi projelere ait kapasite artışlarında ÇED sürecinin hangi yöntemle uygulanacağını belirlemede Bakanlığın takdir yetkisi vardır. Bakanlık, projeleri olağanüstü durumlar ve özel hükümler kapsamında değerlendirebilecektir.

8b) Yönetmeliğin 20. maddesinin 1. fıkrası ile 24. maddesinin 1. fıkrasının a bendindeki "Afet riski altındaki alanların dönüştürülmesi işlemleri" ibaresinin hukuka aykırılığına ilişkin açıklamamız

RG: 29 Temmuz 2022, 31907

**Olağanüstü durumlar ve özel hükümler
madde 24**

(1)) Aşağıdaki projeler için uygulanacak ÇED sürecine ilişkin yöntem Bakanlıkça belirlenir:

a) **Afet riski altındaki alanların dönüştürülmesi işlemleri**, doğal afetler sonucu yıkılan, bozulan, tahmin edilen herhangi bir yatırımın bulunduğu yerde kısmen veya tamamen yeniden gerçekleştirilmesi planlanan doğal afet, kaza

Md 24/1-a'da yer alan "Afet riski altındaki alanların dönüştürülmesi işlemleri" ibaresinin yer alması, uygulamada riskli alan, rezerv yapı ilanları üzerinden yapılan kentsel dönüşüm

¹¹ Danıştay 14. Dairesinin 2016/3233 E. 09.11.2016 tarihli YD kararından alınmıştır.

uygulamalarında taşınmaz sahiplerin sürece dahil olmadıkları, sürecin dışında kaldıkları ÇED süreçlerin işletilmesine hizmet etmektedir.

Olağan yollarla yerinde dönüşüm kapsamında kentsel dönüşüm uygulamaları yapılmamakta, “afet riski” kavramı bir yerinden etme aracı olarak kullanılmaktadır. Danıştay 6, 14 ve İDDK’nın bu yönde verdiği bir çok karar bulunmaktadır. Taşınmazların hangi özelliğinden dolayı riskli alan ya da rezerv yapı alanı olarak belirlendiği ve bu alana hangi alandan ne kadarlık bir aktarım yapılacağı hususunda idarelerce somut ve bilimsel verilere dayalı çalışma yapılmadığı ve rapor hazırlanmadığı, alandaki veya yerleşim birimindeki mevcut yapıların afet riski taşıdığına dair teknik bir raporun da bulunmadığı, ayrıca davalı idareler tarafından, bu alanla ilgili olarak 6306 sayılı Kanun kapsamında alınmış bir “Riskli alan” ilanı kararının ya da mevcut yapıların “Riskli yapı” olarak belirlendiğine ilişkin herhangi bir bilgi ya da belgenin olmadığı mahkemeler tarafından tespit edilmiştir.

Karar alma süreçlerine katılım sorunları, şeffaflık sorunu, bilimsel ve objektif ön araştırmaların eksikliği, sadece toplu konut alanları ve ticaret merkezleri gibi tekil inşaat projeleri odaklı olup, kentin yeniden planlanması ve yapı stoklarının buna göre işlevlendirilmesi gibi bir anlayış güdülmemesi nedeniyle, afet riski altındaki alanların dönüşümünde ÇED süreçlerinin halkın bilgi edinme , çevresel karar alma süreçleri katılımını sağlayacak şekilde işletilmesi gereklidir.

Ancak, yönetmelikteki haliyle acele kamulaştırma gibi uygulamalarda da olduğu üzere, taşınmazlardaki hak sahipleri, ÇED sürecinde de katılım ve bilgi edinme haklarından mahrum kalacaklardır.

8c) Yönetmeliğin 24. Maddesinin tamamına ilişkin açıklamamız

Olağanüstü durumlar ve özel hükümler başlıklı 24. Madde de sayılan projeler için ÇED süreci prosedürünün Bakanlıkça belirleneceği ifade edilmiştir. Maddede tanımlanan projeler, istisna rejimine tabi tutulmuştur. Her ne kadar istisna rejimi tek başına bir hukuka aykırılık teşkil etse de bu maddedeki temel problem bu istisna rejiminin tanımlanmasının gerekliliğinin ne olduğudur. Birbirinden farklı 5 gruba dair bir istisna rejimi tanımlanmıştır. Olağanüstü hal başlığı altındaki bu durumlara bakıldığında teknoloji değişikliği durumunda ya da endüstri bölgesinde yapılması planlanan bir projede uygulanacak prosedürü Bakanlığın neden belirlediği bu süreçlerin neden ayrı bir uygulamaya tabi tutulduğu anlaşılamamaktadır. Çünkü olağanüstü durum tanımını karşılayan tek başlık afet riski altındaki alanların dönüştürülmesi hakkındaki projelere ilişkin a bendidir. Diğer başlıklar bir olağanüstü hale işaret etmemektedir.

Yapılan genel hüküm düzenlemelerinin elverişlilik, orantılılık ve gereklilik olmak üzere üç ilkeyi taşıması gerekmektedir. Bu düzenlemenin bu başlıklar altında gerekli olmadığı açıktır çünkü olağanüstü durumları tanımlamamaktadır. Orantılı değildir çünkü birçok faaliyet süreci mevzuat dışında idarenin takdir yetkisine bırakılarak tanımlanacaktır. Ayrıca genel hüküm düzenlemelerinin bir kamu yararı amacı olmalıdır. Oysa bu düzenlemelerle korunan yararın ne olduğu belirsizdir.

Bu düzenleme istisnalar için oluşturulan istisna rejimi değil olağan haller için oluşturulan istisna rejimidir. Hukuk devleti ilkesi ile çelişen bu düzenlemenin ise iptali gerekmektedir.

9.) YÖNETMELİĞİN 28. MADDESİNE İLİŞKİN AÇIKLAMALARIMIZ

Yönetmeliğin Düzenleme yetkisi başlıklı 28. maddesinde “Bakanlık, gerekli gördüğü hallerde bu Yönetmeliğin uygulanmasına ilişkin olarak düzenleme yapılabilir” denilmiştir.

Öncelik, yönetmeliğin uygulanmasına ilişkin hangi düzenleme yapılacağı hususunun belirsizliği hukuka aykırıdır. Diğer yandan, 2872 Sayılı Çevre Kanunu’nun 10. Maddesinin son fıkrasında, “Çevresel Etki Değerlendirmesine tâbi projeler ve Stratejik Çevresel Değerlendirmeye tâbi plân ve programlar ve konuya ilişkin usûl ve esaslar Bakanlıkça çıkarılacak yönetmeliklerle belirlenir” düzenlemesine yer verilmiştir.

Çevre Kanunu’nun 10. Maddesinin son fıkrası, bu konudaki usul ve esasların sadece yönetmeliklerle belirlenebileceğini düzenlemiştir. ÇED sürecinin usul ve esaslarının ÇED yönetmeliğinin dışarısına çıkarılması ve yönetmelik dışında bir düzenleyici işlemle düzenlenmesi hukuka aykırıdır.

10) YÖNETMELİĞİN GEÇİCİ 1. MADDESİNE İLİŞKİN AÇIKLAMALARIMIZ

Öncelikle Geçici 1. Madde ile getirilen ve CEZA HUKUKUNUN TEMEL İLKELERİNDEN OLAN LEHE OLAN CEZA HÜKMÜNÜN UYGULANMASI İLKESİNİ “lehe olan yönetmelik hükmü uygulaması” şekli ile düzenlemiştir. Anılan düzenleme yönetmelik yapma usul ve esaslarına açıkça aykırıdır.

KANUNLARIN İLKE OLARAK YÜRÜRLÜĞE GİRDİKLERİ TARİHTEN SONRAKİ OLAY, İŞLEM VE EYLEMLERE UYGULANMAK ÜZERE ÇIKARILMALARININ VE BU TARİHTEN ÖNCEKİ KESİNLEŞMİŞ HUKUKSAL DURUMLARA ETKİLİ OLAMAMALARININ HUKUKUN GENEL İLKELERİNDEN OLDUĞU, HUKUK DEVLETİ İLKESİ UYARINCA YASA KOYUCUNUN YALNIZCA ANAYASA’YA DEĞİL, EVRENSEL HUKUK İLKELERİNE DE UYGUN HAREKET ETMEK ZORUNDA OLDUĞU VE YASALARLA KONULACAK KURALLARDA ADALET VE HAKKANİYET ÖLÇÜLERİNİN YANI SIRA HUKUK GÜVENLİĞİNİN DE SAĞLANMASI GEREKTİĞİ HUKUKUN TEMEL İLKELERİNDENDİR.

PROJE SAHİBİNİN İDARE ELİ İLE “ŞÜPHELİ” YA DA “SANIK” YAPILDIĞI BU CEZA HUKUKU ANLAYIŞININ ÇEVRE HUKUKUNDA KABUL EDİLEBİLMESİ MÜMKÜN DEĞİLDİR. ESASEN BU DÜZENLEME, HANGİ HUKUKİ DÜZENLEMeye TABİ OLDUĞUNU ÖNCEDEN KESTİREMEYEN PROJE SAHİPLERİ İÇİN DE RİSKLİ BİR DÜZENLEMEDİR. ÖYLE Kİ DAVA KONUSU DÜZENLEME İDARENİN ELİYLE İSTEDİĞİ PROJEYE “KATI” DÜZENLEMELERİN, İSTEDİĞİ PROJEYE “ESNEK” DÜZENLEMELERİN UYGULANABİLMESİNİN YOLUNU AÇMIŞTIR.

Geçiş sürecine ilişkin düzenleme, hangi tarihli ÇED yönetmeliği’nin uygulanmasını belirleyen düzenlemedir ve her ÇED sürecinde işlem tesis edilirken uygulanması kaçınılmaz hükümdür. Başka bir deyişle, işlem tarihinde yürürlükte bulunan ÇED Yönetmeliğinde Geçiş sürecini düzenleyen maddesi, hangi yönetmeliğin uygulanacağını belirleyen, bir nevi sıçrama tahtası işlevindedir.

Bu bağlamda, herhangi bir ÇED sürecinde, “lehe olan uygulanır hükmü” gereğince hangi işleme 2008 tarihli ÇED Yönetmeliği hükmünün, hangi işleme 2013, hangi işleme 2014 tarihli ÇED

Yönetmeliği hükmünün uygulanacağı hususunun, 2014 tarihli yönetmeliğin Geçici Madde 1 hükmüne dayanılarak belirlenmesi kaçınılmazdır.

ÇED süreci kapsamında gerçekleştirilen, halkın katılım toplantısı, kapsam ve özel format toplantısı, özel format verme işlemi, inceleme ve değerlendirme komisyon toplantıları, ilan ve duyurular gibi işlemler hazırlık işlemi niteliği taşımakta, bu nedenle tek başına dava konusu edilememektedir. ÇED Yönetmeliğinde, ÇED süreci ÇED Olumlu/Olumsuz kararının sonrasını da kapsayan bir süreç olarak tanımlanmasına karşın, bu süreç içerisinde verilen ÇED Olumlu/Olumsuz kararları icrai nitelikte idari işlemler olması nedeniyle dava konusu edilebilmekte, bu bağlamda yukarıda hazırlık işlemi denilen aşamaların hukuka uygun olup olmadığı hususu, ÇED Olumlu/Olumsuz kararına ilişkin işlemin hukuka uygunluğunu belirlemektedir. Bu nedenle geçen sürede birçok mağduriyet doğmakta ve geri dönülmez zararlar oluşmaktadır.

Geçici 1. Madde ile tanımlanan projelere uygulanacak lehte olan hükümlerin kimin lehini koruduğu bu madde ile belirsizdir. Bu yönetmelik ile amaç çevrenin korunmasını sağlamaktır. Çevresel riskleri önceden öngörebilmek ve alternatifleri ortaya koyabilmektir. Sürekli değişen Yönetmeliklerle kimi zaman çevre sağlığı açısından önemli, olumlu gelişmeler yaşanırken kimi zaman olumsuz gelişmeler yaşanmakta ve bürokratik süreçleri hızlandırarak yatırımcıyı sevindirmektedir. Bu madde başlangıcı başka bir yönetmeliğe karar aşaması başka bir yönetmeliğe denk gelen projelerin hangi yönetmeliğe tabi olacağını belirleme gayesi gütmektedir. Ancak ortada hiçbir belirlilik yoktur. Maddeden kimin çıkarının korunacağı anlaşılamasa da uygulamada yatırımcı lehine olan hükümler uygulanmaktadır. Oysa çevre sağlığı toplumsal bir mesele olup toplum menfaati karşısında şirketin menfaatinin korunmasını kolaylaştıracak belirsiz hükümlere Yönetmelikte yer verilmesi hukuki güvenliği zedeler. Kaldı ki lehe olan hükümler düzenlemesi cezai düzenlemelerde bir düzenleme aracıdır. İdari yargıda kural olarak, idari işlemlerin tesis edildiği tarihteki mevzuat hükümleri çerçevesinde yargısal denetiminin yapılması esastır.

Ayrıca, kazanılmış hak, yargı kararlarında ve doktrinde, yürürlükteki hukuka uygun olarak doğan ve böylece kişiye özgü lehte sonuçlar doğurmuş, daha sonra mevzuat değişildiği ya da işlemin geri alınması gibi nedenlere rağmen hukuk düzenince korunması gereken bir hak ve yetki olarak tanımlanmaktadır. Bu sebeple geçiş süreci başlığı altında lehe düzenleme ibaresine yer vermek anlamsızdır.

Kaldı ki bu madde Çevre Kanunu ve ÇED Yönetmeliği amaçlarının ihlaline sebep olacak uygulamaları doğurmaktadır.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun 2015/1064 Esas sayılı aşağıda alıntılanan kararında;

İmar hukukunda kazanılmış hakkın ölçütü olarak, hukuki duruma uygun fiili durumların esas kabul edilmesi gerekmekte olup, dava konusu Yönetmelik maddesi ile öngörülen koşulların bugüne kadar hiç inşaatla başlanmamış durumlara ilişkin olması karşısında bu şartları yerine getiren ilgililer lehine kazanılmış bir haktan söz edilmesine hukuken olanak bulunmamaktadır.

Öte yandan, dava konusu Yönetmelik ile belirli şartlara haiz kişilere, farklı tanım ve kurallara sahip, farklı tarihlerde yürürlüğe konulan düzenlemelerden birini tercih etme imkanı tanınmasının, bir bölgede aynı kurallara bağlı olması gereken yapılaşmalarda farklı kuralların uygulanmasına yol açacağı ve dolayısıyla düzensiz imar uygulamalarına sebebiyet vereceği açıktır.

Bu durumda, proje hazırlanması, yapı ruhsatı ve arazi düzenlemesine ilişkin uygulamaların Planlı Alanların Tip İmar Yönetmeliği ile Bakanlıkça çıkarılan diğer imara ilişkin yönetmeliklerle getirilen düzenlemelere göre gerçekleştirileceği ve bu Yönetmeliklerde yer alan genel hükümler, tanımlar ve ruhsata ilişkin hükümlerin, planlarla ve ilgili idarelerce çıkarılacak yönetmeliklerle değiştirilemeyeceği hususu dikkate alındığında; eşit durumda olan kişilere farklı hukuk kurallarını tercih etme imkanı sağlayan dava konusu Yönetmelik maddesinde 3194 sayılı İmar Kanununun 1. maddesinde belirtilen yerleşme yerleri ile bu yerlerdeki yapılaşmaların; plan, fen, sağlık ve çevre şartlarına uygun teşekkülünü sağlamak amacına aykırı olduğu sonucuna varılmaktadır.

ifadelerine yer verilmiştir. Tüm bu sebeplerle hukuki belirlilik ve hukuki güvenlik ilkesini açıkça ihlal eden ve Anayasa'ya aykırı bu maddenin iptali gerekmektedir.

Yukarıda açıklandığı üzere keyfi uygulamalara yol açacak, hukukun temel ilkelerine aykırı olan düzenlemenin iptal edilmesi gerekmektedir.

11. YÖNETMELİĞİN EK 1 ve EK 2 LİSTELERİNE İLİŞKİN AÇIKLAMALARIMIZ

ÇED yönetmeliğinin Ek 1 ve Ek 2 listelerinde yer alan düzenlemelere ilişkin tespitlerimiz aşağıda paylaşılabacaktır. Nesnel ve teknik bir gerekçeye dayanmayan, ilgili projenin çevreye olan etkilerinin değerlendirilmesine yönelik bir rapor, uzman görüşü ya da somut bilgi veya belge bulunmadan hazırlanan her iki listenin ilgili maddelerinin iptali talep ediyoruz.

11a.) Ek 1 Listesi 3. maddesinin 3. bendinin “radyasyonlu nükleer yakıtların ve” ibaresinin eksikliği nedeniyle iptali gerekmektedir.

RG: 25 Kasım 2014, 29186	RG: 29 Temmuz 2022, 31907
Ek Liste 1 Madde 3 ç) Radyasyonlu nükleer yakıtların nihai bertarafı işlemi,	Ek Liste 1 Madde 3 ç) Kullanılmış yakıtların nihai bertarafı işlemi,

25.11.2022 tarihli yönetmeliğinin ek 1 listesinde olan Radyasyonlu nükleer yakıtların nihai bertarafı işleminin olmasına karşın, yeni yönetmelikte bu yönde bir Radyasyonlu nükleer yakıtların nihai bertarafına yer verilmemiş, sadece kullanılmış yakıtların nihai bertarafına yer verilmiştir.

11b.) Ek 1 Listesinin 5. maddesinin iptali gerekmektedir.

Türkiye Barolar Birliği Başkanlığı

Sayı: E-41870694-641.04-29852

Ankara 23/09 / 2022

RG: 25 Kasım 2014, 29186	RG: 29 Temmuz 2022, 31907
Ek Liste 1 Madde 5 Asbest çıkartılması ve asbest içeren ürünleri işleme veya dönüştürme tesisleri: a) Asbest madeni işletmeleri ve zenginleştirme tesisleri, b) Son ürün olarak friksiyon (Sürtünme) maddesi üreten 50 ton/yıl ve üzeri kapasiteli tesisler, c) 200 ton/yıl ve üzeri asbest kullanan diğer tesisler, ç) 10.000 ton/yıl ve üzeri kapasiteli, son ürünü asbestli beton olan tesisler,	Ek Liste 1 Madde 5 Asbest içeren ürünleri işleme veya dönüştürme tesisleri,

Değişiklik sonrasında “asbest çıkarılması” faaliyeti Ek 1 ve Ek 2 listesi dışında kalmıştır. Asbest çıkartılması projelerine listelerde hiç yer verilmemesi, bu projelerin ÇED kapsam dışında bırakılması hukuka aykırı olup, bu nedenle söz konusu maddenin iptali gerekmektedir.

11c.) Ek 1. Listesinin 9. maddesinin hukuka aykırılığı hakkında açıklamamız

RG: 25 Kasım 2014, 29186	RG: 29 Temmuz 2022, 31907
Ek Liste 1 Madde 8 Yollar ve havaalanları: a) 100 km ve üzeri demiryolu hatları, b) Pist uzunluğu 2.100 m ve üzeri olan havaalanları, c) Otoyollar ve devlet karayolları, ç) Şehirlerarası dört ve üzeri şeritli karayollarının yapımı, d) İki ya da daha az trafik şeridi bulunan mevcut şehirlerarası karayollarının dört ya da daha fazla trafik şeritli olacak şekilde yenilenmesi ya da genişletilmesi, yeniden yapılan ya da genişletilen bölümün sürekli uzunluğunun 10 km ya da daha uzun olacak şekilde uzatılması,	Ek Liste 1 Madde 9 Yollar ve havaalanları; a) Demiryolu hatlarının inşası (bağlantı, iltisak hariç), b) Havaalanları/havalimanlarının inşası, c) Otoyollar ve devlet karayolları,

25 Kasım tarihli yönetmelikte şehirlerarası karayollarına ilişkin yapım ve yenileme projelerine yer verilmesine karşın yeni yönetmelikte yer verilmemiştir. Bu projelere Ek 2 listelerinde yer verilmemiş, projeler tamamen çed kapsam dışında bırakılmıştır.

11d.) Ek 1 Listesinin 10. maddesinin ç bendinin “Denize cepheli” ibaresi ile Ek 2 Listesinin 28. maddesinin h bendinin “Denize cepheli” ibaresinin iptali talebimiz

RG: 25 Kasım 2014, 29186	RG: 29 Temmuz 2022, 31907
Ek Liste 1 Madde 9 ç) 24 m ve üzerinde yat veya teknelerin imalat, bakım ve onarım hizmetlerinden birini yapan tesisler,	Ek Liste 1 Madde 10 ç) Denize cepheli 24 metre üzeri yat/tekne tadilat, imalat, bakım ve hizmetlerinden birini veya birkaçını yapan tesisler,
Ek 2 Liste Madde 31 o) 10-24 m arasında yat veya teknelerin imalat, bakım ve onarım hizmetlerinden birini yapan tesisler,	Ek 2 Liste Madde 28 h) Denize cepheli 5 m üzerinde ve 24 m altında (alt ve üst sınır dâhil) ya tadilat, imalat, bakım ve onarım hizmetlerinden birini veya birkaçını yapan tesisler,

Yukarıdaki tabloda gösterildiği üzere, yeni yönetmelikle “denize cepheli” olan yat ve tekne tadilat, imalat, bakım ve onarım hizmetleri için ÇED süreci öngörülmüş, “denize cephesi olmayan” tesisler ise ÇED kapsamı dışında bırakılmıştır.

11e.) Ek 1 Listesinin 15. maddesi ile Ek 2 Listesinin 51. maddesinin hukuka aykırılığı hakkında açıklamalarımız

RG: 25 Kasım 2014, 29186	RG: 29 Temmuz 2022, 31907
Ek 1 Liste Madde 16 Kapasitesi 150.000 eşdeğer kişi ve/veya 30.000 m ³ /gün üzeri olan atık su arıtma tesisleri,	Ek 1 Liste Madde 15 Kapasitesi 50.000 m ³ /gün üzeri olan atık su arıtma tesisleri,

Ek 2 Liste Madde 56-

Kapasitesi 50.000-150.000 eşdeğer kişi ve/veya 10.000-30.000 m³/gün olan atık su arıtma tesisleri.

Ek 2 Liste Madde 51

Kapasitesi 30.000 m³/gün ve üzeri olan atık su arıtma tesisleri,

Yönetmelik değişikliği ile 30.000 m³/gün'den az kapasiteli atık su arıtma tesisleri tamamen ÇED süreci dışında kalmış, 30.000 m³/gün üzeri olan atık su arıtma tesisleri Ek 1 Listesine tabi iken bu rakam Ek 2 listesine tabi olmanın alt eşik değeri haline getirilmiştir.

11F.) EK 1 LİSTESİNİN 25 MADDESİ İLE EK 2 LİSTESİNİN 49. MADDELERİNE İLİŞKİN AÇIKLAMALARIMIZ

RG: 25 Kasım 2014, 29186	RG: 29 Temmuz 2022, 31907
Ek 1 Liste Madde 27 Madencilik projeleri: a) (Değişik: RG-19/4/2019-30750) a) 25 hektar ve üzeri arazi yüzeyinde (Kazı ve döküm alanı dahil) planlanan açık işletmeler, b) 150 hektarı aşan (Kazı ve döküm alanı toplamı olarak) çalışma alanında açık işletme yöntemi ile kömür çıkarma, c) Biyolojik, kimyasal, elektrolitik ya da ısıtma işlem yöntemleri uygulanan cevher zenginleştirme tesisleri ve/veya bu zenginleştirme tesislerine ilişkin atık tesisleri, ç) 400.000 ton/yıl ve üzeri kırma, eleme, yıkama ve cevher hazırlama işlemlerinden en az birini yapan tesisler.	Ek 1 Liste Madde 25 Madencilik projeleri; a) 25 hektar ve üzeri arazi yüzeyinde (Kazı ve döküm alanı dâhil) planlanan açık işletmeler, b) Fiziksel yöntemler hariç, cevher zenginleştirme tesisleri ve/veya bu zenginleştirme tesislerine ilişkin atık tesisleri,
Ek 2 Liste Madde 49- 49- Madencilik projeleri: a)(Değişik:RG-14/6/2018-30451) Madenlerin çıkarılması (Ek-1 listesinde yer almayanlar), b) Yıllık 5.000 m³ ve/veya 250.000 m² ve üzeri kapasiteli mermer ve dekoratif taşların kesme, işleme ve sayalama tesisleri,	Ek 2 Liste Madde 45 Madencilik projeleri; a) Madenlerin çıkarılması (Ek-1 listesinde yer almayanlar), b) 10.000 m³/yıl ve üzeri kapasiteli blok mermer ve dekoratif taşların kesme, işleme ve sayalama tesisleri, c) Karbondioksit, metan gazı ve diğer gazların çıkartılması,

c) 1.000.000 m3/yıl ve üzerinde metan gazının çıkartılması ve depolanması,
ç) Karbondioksit, kaya gazı ve diğer gazların çıkartıldığı, depolandığı veya işlendiği tesisler, (Atölye tipi dolum tesisleri hariç)
d) Kırma, eleme, yıkama ve cevher hazırlama işlemlerinden en az birini yapan tesisler, (Ek-1 listesinde yer almayanlar)
e) Cevher zenginleştirme tesisleri ve/veya bu zenginleştirme tesislerine ilişkin atık tesisleri, (Ek-1 listesinde yer almayanlar)

Ek 2 Liste Madde 55-
Maden, petrol ve jeotermal kaynak arama projeleri, (Sismik, elektrik, manyetik, elektromanyetik, jeofizik vb. yöntemle yapılan aramalar hariç)

ç) Petrol, doğalgaz ve kayagazının aranması ve/veya çıkarılması (Sismik, elektrik, manyetik, elektromanyetik, jeofizik vb. yöntemle yapılan aramalar hariç) (Ek-1'de yer almayanlar),

d) Maden arama projeleri (Sismik, elektrik, manyetik, elektromanyetik, Jeolojik haritalama, jeofizik etüt, karot, kırıntı ve numune alma vb. yöntemlerle yapılan aramalar hariç)

e) Kırma, eleme, yıkama, kurutma ve cevher hazırlama işlemlerinden en az birini yapan tesisler,

f) Fiziksel Yöntemler uygulanan cevher zenginleştirme tesisleri ve/veya bu zenginleştirme tesislerine ilişkin atık tesisleri,

11F.1) Kapasite Düşük Gösterilerek ÇED Raporu Hazırlama Yükümlülüğünden Kaçılmıştır

Ek 1 Listesinin 25. maddesinin a bendinde “a) 25 hektar ve üzeri arazi yüzeyinde (Kazı ve döküm alanı dâhil) planlanan açık işletmeler”, denilmiştir.

Uygulamada, ruhsat sahasının 25 hektardan küçük olacak bir parçası çalışma alanı olarak gösterilmekte ve bu sayede ÇED raporu hazırlama yükümlülüğünden kaçılarak, daha kısa süreli ve daha dar kapsamlı proje tanıtım dosyası hazırlanıp ÇED gerekli değildir kararı alınmaktadır.

ÇED süreçleriyle ilgili tartışmadaki önemli başlıklardan birisi olan 25 hektar sorunu olarak adlandırabileceğimiz, ruhsat alanının belli bir kısmının çalışma alanı olarak gösterilmesi suretiyle ÇED raporu hazırlama yükümlülüğünün bertaraf edilmesi, projenin çevresel etkilerinin bütüncül olarak değerlendirilmesinin engellenmesidir. Tartışmanın içeriği şu önermeye dayanmaktadır: “Maden çıkartılacak alanların tespitinde, ruhsat hukuku ve aşamasına bakılmaksızın, maden işletme ruhsatında verilen alanın tamamının göz önüne alınması, bu kapsamda değerlendirme yapılması, yapılacak faaliyetin bütünü değerlendirilerek çevresel etkilerin tam anlamıyla ortaya çıkartılması gerekmektedir.”.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu ile Danıştay 6. Dairesi, o ana kadar oluşan tüm içtihadları ters-düz ettiği yeni bir karar ile bu sorunun derinleşmesine yol açmıştır. Nitekim, sonrasında, yönetmelik maddesi ile ilgili açılan davalarda da benzer yönde kararlar gelmiştir. Yani, Danıştay eli ile proje kapasitesi düşük gösterilerek ÇED raporundan kaçma yoluna hukuki zemin hazırlanmıştır. Bu ise, Sayıştay raporlarında görüleceği üzere kamusal zarara yol açmaktadır.

Danıştay gerekçesinde, “ÇED Yönetmeliğindeki kapasite artışına ilişkin düzenlemeye işaret ederek, toplam çalışma sahası 25 hektardan büyük olduğunda zaten ÇED raporu hazırlama zorunluluğu doğacak” diyerek, mevcut tartışmaya karşı bir savunma argümanı geliştirmiştir. Danıştay’ın açtığı yolun uygulamada nelere mal olduğu Sayıştay’ın Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2019 ve 2020 isimli raporlarına yansımıştır.

Sayıştay’ın Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile ilgili raporlarında, ÇED Raporu ya da Proje Tanıtım Dosyası hazırlaması gereken bazı işletmelerin, söz konusu belgeleri hazırlamamak için kapasitelerini olması gerekenden daha düşük gösterdiği tespit edilmiştir. Sayıştay’a göre; “yatırımcı kişi ya da kuruluşların, ÇED raporu hazırlamamak için; ÇED Gerekli Değildir kararı alabilmek için ya da kapsam dışı kalabilmek için kapasitelerini ya da ÇED sahalarını olduğundan farklı gösteriyor. Yatırımcılar bu amaçları için, yapacakları yatırımı parça parça işletecek farklı isimlerdeki şirketler üzerinden ya da bitişik ve işletmecisi aynı olan ruhsat sahalarından ayrı ayrı sundukları belgelerle göstermektedir.

Sayıştay, söz konusu uygulamanın, özellikle madencilik, balıkçılık ya da güneş enerjisi alanlarında faaliyet gösteren işletmeler tarafından gerçekleştirildiği belirtmiştir.

Maden çıkartılacak alanların tespitinde, ruhsat hukuku ve aşamasına bakılmaksızın, maden işletme ruhsatında verilen alanın tamamının göz önüne alınması, bu kapsamda değerlendirme yapılması, yapılacak faaliyetin bütünü değerlendirilerek çevresel etkilerin tam anlamıyla ortaya çıkartılması gerekmektedir. Aksi durum, uygulamada olduğu gibi çevrenin telafisi mümkün olmayan zararlar görmesine, kamusal zararların büyümesine neden olmaktadır.

Sayıştay raporundaki usulsüzleri aktaracak olursak;

● Proje Bedeli Düşük Gösterilerek Düşük Başvuru Ücretleri Ödeniyor

ÇED Başvuru ücretleri, proje bedeli üzerinden nisbi olarak hesaplanmaktadır. Sayıştay tespitinde, proje sahipleri tarafından belirtilen proje bedelleri doğruluğu araştırılmıyor, bundan dolayı proje sahiplerinden normalde ödemeleri gerekenden daha düşük başvuruları tahsil ediliyor.

● Proje Bedelleri Düşük Gösterildiği İçin İdari Para Ceza Olması Gerekenden Daha Düşük Hesaplanıyor

Mevzuat gereği, İdare tarafından yapılan denetimlerde, Yönetmelik kapsamında olup ÇED süreçlerine başvuru yapmayan ve faaliyete başlayan işletmelere verilen idari para ceza proje bedelinin %2’sidir. Ancak, proje bedeli düşük gösterildiği için Çevre Kanunu kapsamında kesilen idari para cezaları olması gerekenden düşük hesaplanıyor. Sayıştay raporunda, birçok işletme tarafından proje bedellerinin olması gerekenden düşük beyan edildiği ve İdare tarafından proje bedellerinin kontrolüne ilişkin bir mekanizma işletilmediği tespitine yer verilmiştir.

● ÇED Yönetim Sisteminde Entegre Veriler Yer Almıyor

Raporda, ÇED sürecine ilişkin iş ve işlemler, Çevrimiçi ÇED Süreci Yönetim Sisteminden (e-ÇED) yürütülmektedir. E-ÇED sisteminde, başvuru yapılan alana veya çevresine ilişkin veri

alınmadığı için, entegre bir değerlendirme yapılamadığı belirtilmiştir. BU durum, kümülatif etki değerlendirmesi yapılmasını engellemektedir. Uygulamada, ÇED raporlarında, proje sahiplerinin verdiği bilgiler üzerinden proje yeri ve çevresindeki diğer kirletici tesislerin olup olmadığı esas alınmakta, kümülatif etki değerlendirmeleri de bu veriler üzerinden yapıldığı için Mahkemeler tarafından eksik değerlendirme olarak değerlendirilmektedir.

● Kapasite Düşük Gösterilerek ÇED Raporu Hazırlama Yükümlülüğünden Kaçılıyor

Sayıştay raporunda, ÇED Raporu ya da Proje Tanıtım Dosyası hazırlaması gereken bazı işletmelerin, söz konusu belgeleri hazırlamamak için kapasitelerini olması gerekenden daha düşük gösterdiği tespit edilmiştir.

Sayıştay'a göre; "yatırımcı kişi ya da kuruluşların, ÇED raporu hazırlamamak için; ÇED Gerekli Değildir kararı alabilmek için ya da kapsam dışı kalabilmek için kapasitelerini ya da ÇED sahalarını olduğundan farklı gösteriyor. Yatırımcılar bu amaçları için, yapacakları yatırımı parça parça işletecek farklı isimlerdeki şirketler üzerinden ya da bitişik ve işletmecisi aynı olan ruhsat sahalarından ayrı ayrı sundukları belgelerle göstermektedir.

Sayıştay, söz konusu uygulamanın, özellikle madencilik, balıkçılık ya da güneş enerjisi alanlarında faaliyet gösteren işletmeler tarafından gerçekleştirildiği belirtmiştir.

Bitişik Ada-Parsellerdeki İşletmelerin ÇED Yönetmeliği Kapsamı Dışında Kalabilmek İçin Ayrı Ayrı Muafiyet Başvurusunda Bulunuluyor

Sayıştay'ın tespitinde, Bitişik ada-parsel üzerinde yer alan işletmelerin, ÇED sürecinde kapsam dışı kalabilmek için, normalde tek işletme olmasına rağmen iki farklı işletmeymiş gibi başvuru yaptığından söz edilmiştir. Bu yöntemle, yer alan sınır değerlerin altında kalmaktadırlar. İdarenin bu hileleri önlemeye yönelik denetim mekanizmaları işletmediğinin altı çizilmiştir.

11F.2.) Kömür Çıkarma ÇED kapsamı dışında kalmıştır. Eski yönetmelikte "b) 150 hektarı aşan (Kazı ve döküm alanı toplamı olarak) çalışma alanında açık işletme yöntemi ile kömür çıkarma," ibaresi yeni yönetmelik ek listelerinde yer almıştır. "Yeşil kalkınma hedefleri" kapsamında değişiklik yapıldığını iddia eden Bakanlık, iklim krizine karşı yapılan uluslararası toplantılara, Paris Anlaşması gibi uluslararası metinlere rağmen kömür hedeflerini nötrlemek yerine kömür çıkarma faaliyetlerini ÇED kapsamı dışında bırakarak kendi ile çelişmektedir.

11F.3) Kırma, eleme, yıkama ve cevher hazırlama projeleri Ek 1 Listesinden çıkarılmıştır. Kırma, eleme, yıkama ve cevher hazırlama işlemlerinden en az birini yapan tesisler eski düzenlemede hem Ek 1 hem de Ek 2 listesine tabi iken, yeni yönetmelikte sadece Ek 2 listesine konulmuştur.

11F.4) Eşik değerler yükseltilmiştir. blok mermer ve dekoratif taşların kesme, işleme ve sayalama tesislerinin, önceki yönetmelikte Ek 2. Listesine tabi olma eşik değeri Yıllık 5.000 m3 ve/veya 250.000 m2 ve üzeri kapasite iken yeni yönetmelikte alt eşik değeri 10.000 m3/yıl ve üzeri kapasiteye yükseltilmiştir.

11F.5) Depolama projeleri ÇED kapsamı dışına çıkarılmıştır. Eski yönetmelikte yer alan Ek 2 Listesinin 49. maddesinin c ve ç bentlerinde (c) 1.000.000 m3/yıl ve üzerinde metan gazının çıkartılması ve depolanması, ç) Karbondioksit, kaya gazı ve diğer gazların çıkartıldığı, depolandığı veya işlendiği tesisler, (Atölye tipi dolum tesisleri hariç)) düzenlemeleri yeni yönetmeliğe aktarıldığında, depolama faaliyetlerine verilmemiştir.

11F.6) Maden sondajlarının düzenlenmemesi eksikliklerdir.

Yeni yönetmeliğin Ek 2 listesinin 45. maddesinin d bendinde “Maden arama projeleri (Sismik, elektrik, manyetik,elektromanyetik, Jeolojik haritalama, **jeofizik etüt, karot, kırıntı ve numune alma vb. yöntemlerle yapılan aramalar hariç**)” düzenlenmesine yer verilmiştir.

25.11.2014 tarihli yönetmeliğin Ek 2 Listesinde yer alan "55- Maden, petrol ve jeotermal kaynak arama projeleri, (Sismik, elektrik, manyetik, elektromanyetik, jeofizik vb. yöntemle yapılan aramalar hariç)" düzenlemesi gereğince, maden arama projeleri seçme-eleme kriterleri kapsamında yer almaktaydı. Yeni yönetmelikteki düzenlemede “**jeofizik etüt, karot, kırıntı ve numune alma vb. yöntemlerle yapılan aramalar hariç**” ibaresi eklenerek karot, kırıntı ve numune almak yöntemleriyle yapılan maden aramalarına ÇED muafiyeti verilmiştir. Bakanlık bu düzenlemeyle, izinsiz yapılan arama faaliyetlerinin önünü açmış, bu yönde verilen mahkeme kararlarını ise aşmayı amaçlamıştır.

11G.) EK 2 LİSTESİNİN 49. MADDESİNİN MADEN KANUNU VE ANAYASA’YA AYKIRILIKLAR AÇIKLAMALARIMIZ HAKKINDADIR

Söz konusu bendin yeni halini Maden Kanunu’nun 17 Maddesinin son fıkrasında yer alan düzenleme ile karşılaştıracak olursak kanun maddesinde olmayan düzenlemeler de söz konusudur.

Maden Kanunu	RG: 29 Temmuz 2022, 31907 t. ÇED Yönetmeliği
Madde 17/son (Ek fıkra: 28/11/2017-7061/48 md.) Jeolojik haritalama, jeofizik etüd, sismik, karot, kırıntı ve numune alma ile bunlara yönelik sathi hazırlık işlemleri içeren faaliyetler için çevresel etki değerlendirmesi kararı aranmaz.	Ek 2 Liste Madde 45 d) Maden arama projeleri (Sismik, elektrik,manyetik,elektromanyetik , Jeolojik haritalama, jeofizik etüt, karot, kırıntı ve numune alma vb. yöntemlerle yapılan aramalar hariç)

Görüldüğü üzere, “elektrik, manyetik, elektromanyetik” yöntemler Kanun metninde de yer almamaktadır. Bu haliyle, Ek Liste md 45/d’deki “elektrik,manyetik,elektromanyetik” ibareleri yönünden Maden Kanunu md 17’ye aykırıdır. İdare, kanun maddesini genişletmektedir. Yönetmelikler ve tebliğler düzenleyici işlemlerdir, dayandıkları kanuna aykırı olamayacakları gibi kılavuz normlarla kanunun tanımlarını genişletemezler. Danıştay 12. Daire Başkanlığı 26/02/2007 tarih ve Esas No:2005/1655 ve Karar No:2007/4052 sayılı ilamında açıkça ifade edildiği gibi; Kanun, Tüzük ve Yönetmelikle öngörülmeleyen bir hükmün alt norm olan kılavuz ile getirilmesine ve kılavuz hükmünün esas alınmak suretiyle ilgili hakkında tesis edilen işlemde hukuka uyarlılık görülmediğine hükmedilmiştir.

Diğer yandan, md 45/d'nin Maden Kanuna uygun olan kısmı Anayasa'ya aykırılık taşımaktadır.

Jeolojik haritalama, jeofizik etüd, sismik, karot, kırıntı ve numune alma ile bunlara yönelik sathi hazırlık işlemleri içeren faaliyetler için çevresel etki değerlendirmesi kararı aranmaz.

Maden Kanunun 17 maddesi (Ek fıkra: 28/11/2017-7061/48 md.) "Jeolojik haritalama, jeofizik etüd, sismik, karot, kırıntı ve numune alma ile bunlara yönelik sathi hazırlık işlemleri içeren faaliyetler için çevresel etki değerlendirmesi kararı aranmaz" şeklindedir.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Çevresel Etki Değerlendirmesi, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü'nün 30.12.2017 tarihli yazısında (Ek-1) yer alan aşağıdaki ifadedir:

25.11.2014 tarihli ve 29186 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren ÇED Yönetmeliği'nin Ek-2 listesi 55. maddesi kapsamında yer alan maden, petrol veya jeotermal kaynak arama projelerine (Sismik, elektrik, manyetik, elektromanyetik, jeofizik vb. yöntemle yapılan aramalar hariç) hükmü gereği söz konusu projelere ilişkin ÇED Yönetmeliği kapsamında iş ve işlemler ilgili Valilikler (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlükleri) tarafından yürütülmektedir.

7061 sayılı Bazı Vergi Kanunları İle Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik yapılmasına Dair Kanun 05.12.2017 tarihli ve 30261 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bahse konu kanunun 48. Maddesinde "...Jeolojik haritalama, jeofizik etüd, sismik, karot, kırıntı ve numune alma ile bunlara yönelik sathi hazırlık işlemleri içeren faaliyetler için çevresel etki değerlendirmesi kararı aranmaz." hükmü yer almaktadır.

Söz konusu kanun kapsamında tanımlanan yöntemlerle gerçekleştirilmesi planlanan faaliyetlerle ilgili ÇED Yönetmeliği hükümlerinin uygulanmasına gerek bulunmamakta olup ÇED Yönetmeliği Muafiyetine ilişkin tüm başvuruların Çevrimiçi ÇED süreci yönetim sistemi (e-çed)üzerinden Valiliğinizce değerlendirilmesi;

Kanun maddesinde yer almayan ve ÇED Yönetmeliği'nin Ek-2 listesi 55. Maddesinde yer alan diğer projeler ile ilgili Yönetmeliğin 16. Maddesi kapsamında iş ve işlemlerin yürütülmesi;

Bahse konu kanun yayınlanma tarihinden önce başvurusu yapılmış ve ÇED süreci devam eden projeler ile ilgili iş ve işlemlerin ivedilikle tamamlanması hususunda;

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

denilmiştir. Genel Müdürlüğün belgesinde görüldüğü üzere, 25.11.2014 t. ÇED yönetmeliğinin Ek 2 Listesi 55. maddesi uygulanırken, dayanak Maden Kanunun 17 maddesi (Ek fıkra: 28/11/2017-7061/48 md.) de uygulanmaktadır. Uygulamada da, birçok maden araması kapsamında yapılan Jeolojik haritalama, jeofizik etüd, karot, kırıntı ve numune alma vb işlemler yaygın hal almış olup, bu işlemler üzerine İdareden ÇED kararı hakkında bilgi edinme talebinde bulunan yurttaşlara Maden Kanunun 17 maddesinin son fıkrası yasal gerekçe olarak sunulurken proje sahibinin ÇED başvurusunun olmadığı yanıtları verilmektedir. **Bu yönüyle, bir çok ÇED**

kapsam dışı kararına yasal dayanak olan Maden Kanunun 17 maddesinin son fıkrası hakkında Anayasa aykırılık talebinde bulunma zorunluluğumuz da doğmuştur.

Maden Kanunun 17 maddesi, Çevre Kanunun 10. maddesine, Anayasa md 17 ve 56'ya ve bu yönde verilen Anayasa Mahkemesi kararlarına aykırılık taşımaktadır. Şöyle ki,

26.05.2004 günlü, 5177 sayılı Maden Kanununda ve Çevre Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun 28. maddesi ile, 09.08.1983 günlü, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 10. maddesine; "Petrol, jeotermal kaynaklar ve maden arama faaliyetleri, Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) kapsamı dışındadır." şeklindeki fıkra eklenmiş, 26.04.2006 günlü, 5491 sayılı Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 7. maddesi ile 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 10. maddesinde ise; "Petrol, jeotermal kaynaklar ve maden arama faaliyetleri, Çevresel Etki Değerlendirmesi kapsamı dışındadır." düzenlemesi yer almıştır.

Anayasa Mahkemesi'nin 15.01.2009 günlü, E:2006/99, K:2009/9 sayılı kararıyla, "...Yasa'nın değiştirilen 10. maddesinde belirtilen çevresel etki değerlendirmesi, aynı Yasa'nın değiştirilen 2. maddesine göre gerçekleştirilmesi planlanan projelerin çevreye olabilecek olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesinde, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesinde ve projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünde sürdürülecek çalışmaları ifade eder.

Günümüzde çevrenin kirlendikten veya bozulduktan sonra eski hale getirilmesinin çok külfetli olması, hatta kimi durumlarda olanaksız bulunması nedeniyle, kirlenen çevreyi temizleme veya bozulan çevreyi onarma yerine, olumsuz etkileri baştan önlemenin yöntemleri aranmaktadır. ÇED; kalkınma ve ekonomik gelişme için yapılacak yatırım ve faaliyetlerin, doğayı tahrip etmeden ve çevreyi kirletmeden gerçekleştirilmesinde kullanılan yöntemlerden birisidir. ÇED ile korunmaya çalışılan temel unsur, çevre ve bu çevre içerisindeki varlıklardır.

ÇED kapsamı dışında tutulan arama faaliyetlerinin, biyolojik çeşitlilik üzerinde ya da doğada değişiklikler meydana getirebileceği, bu değişikliklerin uzun dönemli etkilerinin olabileceği, bu nedenle çevre için riskler taşıdığı açıktır. Bu açıdan kural kapsamındaki arama faaliyetlerinde, mevcut risklerin ortadan kaldırılabilmesi ve önlenbilmesi için ÇED'in öngörülmesi, Anayasa'nın 56. maddesinde Devlete verilen çevrenin korunması yükümlülüğünün bir gereğidir.

Kuralla, petrol, jeotermal kaynaklar ve maden arama faaliyetlerinin çevresel etki değerlendirilmesi kapsamı dışında tutulması Anayasa'nın 56. maddesine aykırıdır."

gerekçesiyle, 5491 sayılı Kanun'un 7. maddesiyle değiştirilen 2872 sayılı Kanun'un 10. maddesinin 3. fıkrasının iptaline karar verilmiş ve karar; 08.07.2009 günlü, 27282 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Anayasa Mahkemesi kararının gerekçesi kapsamında; maden arama faaliyetlerinin, herhangi bir sınır değere tabi olmaksızın bütünüyle çevresel etki değerlendirmesine tabi tutulması gerekir. Maden arama faaliyetlerinin herhangi bir sınırlamaya tabi olmaksızın, bütünüyle çevresel etki değerlendirmesine tabi tutulması gerekirken, 28/11/2017 tarihli ve 7061 sayılı Bazı Vergi Kanunları ile Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un;47.

maddesiyle 4/6/1985 tarihli ve 3213 sayılı Maden Kanunu'nun 17. maddesine eklenen "Jeolojik haritalama, jeofizik etüd, sismik, karot, kırıntı ve numune alma ile bunlara yönelik sathi hazırlık işlemleri içeren faaliyetler için çevresel etki değerlendirmesi kararı aranmaz" fıkrası Anayasa'nın 56. maddesine, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 10. maddesine aykırıdır.

11e.) Ek 2 Listesinin 30 maddesinin hukuka aykırılığı hakkında açıklamalarımız

RG: 25 Kasım 2014, 29186	RG: 29 Temmuz 2022, 31907
Ek 2 Liste Madde 33 (Değişik:RG-26/5/2017-30077) Toplu konut projeleri (200 konut ve üzeri)	Ek 2 Liste Madde 30 Toplu konut projeleri (300 konut ve üzeri)

Yönetmelik ile 200 konut ve üzeri olan alt eşik, 300 konut ve üzeri olarak değiştirilmiştir. Ek 1 Listesinde ise toplu konut projeleriyle ilgili bir düzenleme yer almamıştır.

Öncelikle toplu konut projelerinin sadece Ek 2 Listesinde yer alması, Ek 1 listesinde toplu konut projelerine ilişkin eşik değer konulmaması önceki içtihatlarla aykırılık taşımaktadır. Diğer yandan, nesnel ve teknik bir gerekçeye dayanmadan, bu projenin çevreye olan etkilerinin değerlendirilmesine yönelik bir rapor, uzman görüşü ya da somut bilgi veya belge bulunmadan alt eşik artırılması da hukuka aykırıdır.

Şöyleki, 3.10.2013 tarihli ÇED Yönetmeliğinde toplu konut projeleri hem Ek 1 hem de Ek 2 listesinde yer almışken, 25.11.2014 tarihli yönetmelikte sadece Ek 2 listesinde yer almış, ayrıca alt eşik değeri yükseltilmiştir. Danıştay 14. Dairesi'nin 02.02.2016 tarih ve 2015/592 E sayılı kararı ile durdurulmuştur. Madde metninde 26/5/2017 tarih 30077 sayılı yönetmelikte değişiklik yapılarak alt eşik 200 konut olarak belirlenmiştir.

Danıştay 14. Dairesi'nin 02.02.2016 tarih ve 2015/592 E sayılı kararında, 03.10.2013 tarihli ÇED Yönetmeliği'nde eşik değer göz önünde bulundurularak EK-1 listesinin 45. Maddesinde "Toplu Konut projeleri (2000 konut ve üzeri) faaliyetine, 25/11/2014 tarihli ve 29186 sayılı ÇED Yönetmeliği'nin EK-1 listesinde yer vermemesine ilişkin düzenleme ile alakalı olarak, "2013 tarihli ÇED Yönetmeliğinin EK-1 ve EK-2 listelerinde yer alan faaliyetin EK-1 listesinden çıkarılmasına ilişkin değişikliğin, nesnel ve teknik bir gerekçeye dayanmadığı, bu projenin çevreye olan etkilerinin değerlendirilmesine yönelik bir rapor, uzman görüşü ya da somut bilgi veya belge bulunmadığı, ayrıca yukarıda da açıklandığı üzere AB ÇED direktifinde yer almayan veya EK-2 listesinde yer alan bir faaliyetin kapasite değerlerine göre ayrıma tabi tutularak hem EK-1 ve hem de EK-2 listesinde veya sadece EK-1 listesinde düzenlenmesine bir engel bulunmadığı anlaşıldığından söz konusu değişiklikte hukuka uyarlık görülmemiştir" değerlendirmesi yapılmıştır.

11f.) Ek 2 Listesinin 36.,43.,44. maddesinin a bendinin hukuka aykırılığı hakkında açıklamalarımız

Yeni yönetmeliğin Ek 2 Listesinin 36. maddesinde Alışveriş merkezleri (10.000 m2 ve üzeri kapalı inşaat alanı)", 43. maddesinde "Yeraltı suyu çıkarma veya suyu yeraltında depolama projeleri", 44. maddesinin a bendinde "a)Akarsu havzaları arasında su aktarma projeleri (Boru ile içme suyu taşımaları dışında kalan), 51. maddesinde atık su arıtma tesisleri projelerine ilişkin düzenleme yapılmıştır. Her üç proje türü için Ek 1 Listesinde herhangi bir düzenleme yer almamıştır.

Yukarıda izah edilen Danıştay kararı gereğince, bahsedilen projelerin sadece Ek 2 Listesinde yer alması, Ek 1 listesinde bu projelere ilişkin eşik değer konulmaması önceki içtihatlarla aykırılık taşımaktadır. Oysa ki, eski yönetmelikler (2013 ve 2014 tarihli yönetmelikler) bu projeler hem Ek 1 hem de Ek 2'de yer almıştır.

Mahkeme kararında '2013 tarihli ÇED Yönetmeliği'nin EK-1 ve EK-2 listelerinde yer alan faaliyetin, EK-1 listesinden çıkarılmasına ilişkin değişikliğin, nesnel ve teknik bir gerekçeye dayanmadığı ' ifadesine yer verilmiştir. Nitekim EK-2 de yer alan ve dava konusu yapılan değişikliklerin konusu faaliyetlerin tamamı sadece EK-2 listesinde yer almaktadır. Oysa yürütmenin durdurulması kararı doğrultusunda EK-1 listesinde belirli eşik değerler üzerinden bu faaliyetlere yer verilmesi gerekmektedir. Yapılan yeni değişiklikle eşik değerler düşürülerek daha çok faaliyetin EK-2 kapsamında değerlendirilebileceği ÇED sürecine dahil olduğu kanısına sahip olmamız istense de ilgili faaliyetlerin EK-1 listesinde yer almamasının hukuken bir gerekçesi yoktur. Bu sebeple ilgili fıkralar hukuka aykırı olup iptali gerekmektedir.

11g.) Ek 2 Listesinin 42. maddesinin hukuka aykırılığı hakkında açıklamalarımız

Madde ile göl hacmi 1 milyon m3 ün altında olan baraj veya göletler ÇED Yönetmeliği kapsamı dışında bırakılmıştır. Ancak; Baraj veya göletlerin en önemli etkisi akarsuya yapılan set nedeniyle balık sirkülasyonunun engellenmesidir. Bunun da göl hacmiyle ilgisi bulunmamaktadır. Göl hacmi 1 milyon m3 den düşüğe olsa yüksekte olsa sonuçta balık yaşamının devam edip etmeyeceği değerlendirilmelidir.

Diğer taraftan ülkemizde mevcut veya planlanan 2000 tane HES bulunmaktadır. DSİ Genel Müdürlüğü HES tesislerinden bırakılan can suyu üzerine göl hacmi 1 milyon m3 den düşük gölet planlayıp ÇED Yönetmeliğinden muaf olduğuna dair yazı alıp HES tesislerinden bırakılan can suyunu depolayacak şekilde ve can suyunun akışını engelleyecek şekilde gölet inşa etmektedir. Can suyu kesilemez, Can suyu üzerinde gölet yapılamaz.

DSİ Genel Müdürlüğü, Erzurum Tortum Bağbaşı Regülatörü ve HES projesinden bırakılacak can suyu üzerinde Göl Hacmi itibariyle ÇED Yönetmeliği tabi olmayan Büyükbahçe Göleti planlamıştır. İl Çevre ve şehircilik Müdürlüğü de göl hacmini dikkate alarak ÇED Yönetmeliğinden muaf olduğuna dair yazı vermiştir.Bu göletle ilgili 10 yıldır İdari yargı nezdinde devam eden itirazlar devam etmektedir. En son olarak 16.06.2022 tarihinde Anayasa Mahkemesi yargılamanın yenilenmesine karar vermiştir. Bütün bunların sebebi göletlere ÇED Yönetmeliği sınırı konulmasıdır. Bu sebeplerden dolayı ülkemiz genelinde bir çok göl kurumuştur.

Sulak alanlar, iklim krizi nedeniyle en fazla zarar gören ekosistemlerdendir. Yurdumuzdaki sulak alanlar; kuraklık ve yağış rejimlerindeki değişimlerin yanı sıra, su yönetimindeki yanlış politikalar ve plansızlıklar, atık yönetimindeki yanlışlıklar, endüstriyel faaliyetler ve tarımsal uygulamalardaki yanlışlıklar nedeniyle de tehdit altındadır. Tahminlere göre, son 50 yılda, Van Gölü'nün 3 katı büyüklüğünde (1,3 Milyon hektar) sulak alan yok olmuştur. Göller Bölgesi'nde yer alan Eğirdir, Beyşehir, Akşehir, Burdur gibi göllerimiz kuruma ve kirlilik tehditi ile karşı karşıyadır.

Toplam 59 adet göl içerisinde; 7 adedi Yüksek (Artık geri dönüşü olmayan ya da çok zor olan bir noktada), 8 adedi Potansiyel (planlanmakta olan bir proje ya da yanlış su politikası var), 36 adedi Orta (Tehdit ciddi bir noktaya doğru ilerlemekte ama geri döndürmek zor olsa da hala mümkün), 8 adedi Düşük (Halihazırdaki tehdit başlangıç aşamasında, geri döndürülmesi kolay) olarak nitelendirilmektedir.

Göllerin tehdit altında olmalarının ana nedenleri arasında, havzalar arası su transferi, Baraj/HES'ler de sayılmaktadır.

Diğer yandan , rekreasyon amaçlı yapılan göllerin istina tutularak çed kapsamı dışında bırakılması da hukuka aykırıdır.

11h.) Ek 2. listesinin 44. maddesine ilişkin hukuka aykırılık iddialarımız

RG: 25 Kasım 2014, 29186	RG: 29 Temmuz 2022, 31907
Ek 2 Liste Madde 48- Akarsu yatakları ile ilgili projeler: a) Akarsu havzaları arasında su aktarma projeleri, (Ek-1 listesinde yer almayanlar) b) Sürekli akış gösteren akarsuların yataklarında 5 km ve üzerinde düzenleme yapılan projeler,	Ek 2 Liste Madde 44 Akarsu yatakları ile ilgili projeler; a) Akarsu havzaları arasında su aktarma projeleri (Boru ile içme suyu taşımaları dışında kalan), b) Sürekli akış gösteren akarsuların yataklarında 5 km ve üzerinde düzenleme yapılan projeler,

44. maddesinin a bendine ilişkin itirazlarımızın bir kısmı yukarıda izah edilmiştir. Bunun yanı sıra, havzalar arası su taşıma projelerinin ülkemizde yarattığı kuraklık gerçeğini de göz önüne almak gerekmektedir. Bu bağlamıyla bu projenin sadece Ek 2 listesinde yer alması, bu tarz projelerin ÇED raporu hazırlanmadan faaliyete girmesine yol açmaktadır. Ülkemizde bunun en büyük örneği Konya Ovasına su taşınmasına ilişkin projedir. DSİ tarafından öncelikle Beyşehir gölünün sonrasında da Akdeniz'e dökülen Göksu ırmağının ve Toroslardaki derelerin fazla sularının 1.6 milyon dekarlık Konya Ovasına aktarılmasını amaçlayan Konya Ovası Projesi kapsamındaki Mavi tünel olarak adlandırılan Toroslardan tünel açılarak suyun Konya ve diğer illerin ovalarına akıtılması işlemi kısmen tamamlanmış olmasına rağmen kanal çökmeleri ve tünel içinde göçmeler yaşanmaktadır. Söz konusu kanalda obruklaşmadan kaynaklı sorunlar yaşanmaktadır. 2017 yılında bitirilmesi planlanan ve şu ana kadar 541 milyon TL harcanan proje, kanalın defalarca çökmesi nedeniyle bir türlü bitirilememiş, kamusal zarara yol açmıştır. Söz konusu örnek bağlamında düşünürsek, ÇED raporu hazırlanmadan faaliyete geçirilen proje obruklaşma, tünelin Toroslar'dan geçirilmek istenen bölümünde Tünel boyunca jeolojik

yapının genel olarak karstik oluşu, aynı zamanda tünel boyunca yer yer karşılaşılan gevşek zemin nedeniyle stabilite sorunları ile karşılaşılması gibi sorunlardan kaynaklı ilerleyememiştir. ÇED raporunun önemi de bu noktada ağırlık basmaktadır. Güzergahtaki karstik yapıyı öngören ve buna alternatifleri bir ÇED raporu gibi bir yol haritasının yokluğu kamusal zararları artırmaktadır.

Diğer yandan aynı maddenin b bendinde yer alan “Sürekli akış gösteren akarsuların yataklarında 5 km ve üzerinde düzenleme yapılan projeler” düzenlemesi, son dönemlerde yaşanan sel felaketlerinde önemli bir tartışma başlığı dere ıslahlarını da kapsamaktadır. Karadeniz Bölgesinde yaşanan sellerde, dere yataklarında yapılan oynamalar büyük felaketlere yol açmıştır. İnsan kaynaklı doğa tahribatları, yanlış imar ve yapılaşma politikaları, yanlış su yönetimi politikaları, HES’ler kadar dere ıslah çalışmaları da büyük felaketlere yol açmaktadır. Kastamonu Bozkurt’ta dere yatağında yapılan düzenlemeler, taşkın boyutlarını artırıp onlarca insanın ölümüne neden olmuştur. Söz konusu düzenlemelerde, beton kanallar yapılarak, suların etrafları duvarlarla örülerek su canlılarına zarar verildiği kadar insanlar ve yurttaşların akarsudan yararlanma hakları da ihlal edilmekte, dere yatakları daraltılarak taşkın yatakları imara açılmak, taşkın ve drenaj yapıları adı altında göller oluşturulmaktadır.

Bu nedenle, akarsu yataklarında düzenleme yapılmasına dair projelerin alt eşik değeri daha makul tutulmalı, mümkünse kaldırılmalıdır.

YÜRÜTMENİN DURDURULMASI İSTEMİMİZ HAKKINDA BEYANLARIMIZ

İYUK Md.27/2 hükmü gereğince, Yürütmenin durdurulması kararı verilebilmesi için hukuka aykırılık ve telafisi güç veya imkansız zararların doğması halinin aynı anda olması gerekmektedir.

Yukarıda, açıkça hukuka aykırılığı izah edilen Dava konusu yönetmelik hükümleri yürürlükte kaldığı süreçte, bu yönetmelik hükmüne dayanılarak uygulanan ilgili ÇED Yönetmeliği gereğince ÇED Olumlu kararları ve/veya ÇED Gerekli Değildir verilen projelerin doğal varlıkların geri dönülemez bir biçimde kaybına ile ülkenin geleceğinde önemli kayıpların oluşmasına sebebiyet verecektir. Bu bağlamda, Anılan yönetmelik hükümlerinin yürürlükte bulunması, bu hükme dayanılarak hukuka ve usule aykırı tesis edilen dava konusu ÇED olumlu kararının verildiği birçok proje doğada telafisi imkansız zararlara sebep olacaktır.

Yürütmeyi durdurma kararının İdarenin savunmasından sonraki aşamaya bırakılması, hak kayıplarına, projelerin inşaat çalışmalarının sonuçlanmasına, projelerle ilgili yapıların kurulmasına, proje konusu yatırımların çalışmaya başlamasına yol açacak; bundan dolayı verilecek kararın uygulanması fiilen imkansız hale gelecektir.

Bahsedilen nedenlerle, Yürütmeyi durdurma kararının **makul bir süre içerisinde verilmemesi** doğada telafisi güç veya imkansız bir çok zararın doğmasına sebebiyet verecektir. Dolayısıyla somut olayımızda tereddüde mahal kalmayacak derecede hukuka aykırılık ve telafisi imkansız zarar bir arada ve aynı anda oluşmuştur.

Yine İdari Yargı organlarınca yaygın olarak idarenin savunmasının alınması sonrasına bırakılan (bir ihtiyati tedbir mahiyetinde olup her zaman değiştirilebilen ve üst yargı organınca denetlenebilen) yürütmenin durdurulması istemimizin savunmanın alınması sonrasına

bırakılmaması gerekir. Ayrıca İdari Yargıdaki yasal cevap sürelerin ve süre uzatımları gereği zaten uzunca bir süre geçmektedir. Bu çok ciddi bir kayba sebep olabilecektir.

Sonuç olarak ve kanaatimizce, davalı İdarenin savunması beklenmeden, maddi ve hukuki şartlar oluşmuş olduğundan, birçok değerli doğal varlıklarımızın yok olma ihtimali karşısında gecikmeksizin yürütmenin durdurulmasına karar verilmesi gerekmektedir.

Yukarıda, ayrıntıları ile açıklandığı üzere davaya konu karar açıkça hukuka aykırı olması, diğer yandan tarım, turizm ve ekoloji açısından değeri olağanüstü yüksek olan bölgelerin biyolojik çeşitliliğin, ekosistemin, turizmin, tarımın ve yurttaşların göreceği zararın telafi edilemez boyutlara ulaşma tehlikesi sebebi ile davalı idarenin savunması alınmadan, usuli işlemlerin tamamlanmasına kadar geçecek süre için, yürütmeyi durdurma hakkında yeniden bir karar verilinceye kadar, takdiren teminat alınmaksızın dava konusu düzenlemelerin ayrı ayrı YÜRÜTMELERİNİN DURDURULMASINA kararı verilmesini talep ederiz.

HUKUKİ NEDENLER : Anayasa, Aarhus Sözleşmesi başta olmak üzere uluslararası antlaşmalar, İYUK, 2872 Sayılı Çevre Kanunu *ve sair mevzuat*.

DELİLLER : Dava dilekçesi ekinde sunulan belgeler, yargısal içtihatlar, doktrin *ve her türlü yasal delil*.

Bakanlıktan Celp Edilmesini İstedığımız Delillerimiz

- Dava konusu yönetmelik hazırlanırken yapılan işlemler, Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik hükümleri gereği alınan kurum görüşleri
- Avrupa Konseyi ÇED Direktifleri *(Davalı idarede Türkçe çevirileri mevcuttur)*
- Avrupa Konseyi Aarhus Direktifleri *(Davalı idarede mevcut değilse, Avrupa Konseyi sekreterliğinden (GOP- Çankaya/ANKARA adresinden) temin edilebilir)*
- Avrupa Birliği Green deal (yeşil mutabakat) kapsamında çevre mevzuatında ve ÇED mevzuatına ilişkin direktifler olup olmadığının, varsa bu metinlerin Türkçe çevirilerinin
- “Yeşil Kalkınma Hedefleri”

TALEP SONUCU : Yukarıda arz ve izah edilen açıklamalar, yargılama boyunca yapacağımız açıklamalar, deliller, maddi ve hukuki vakıalar doğrultusunda ve re’sen gözetilecek nedenlerle,

1) DAVA KONUSU 29.07.2022 TARİH VE 31907 SAYILI RESMİ GAZETE’DE YAYIMLANARAK YÜRÜRLÜĞE GİREN ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ YÖNETMELİĞİ’NİN

- 4. Maddesinin 1. Fıkrasının a bendinde yer alan “veya” ibaresinin
- 4. Maddesinin 1. Fıkrasının b bendinde yer alan “veya” ibaresinin
- 4. Maddesinin 1. Fıkrasının ı bendinin Yönetmeliğin 4. Maddesinin 1. Fıkrasının p bendindeki “Bu Yönetmeliğe tabi olan” ibaresinin
- 4. Maddesinin 1. Fıkrasının ş bendinin

- 4. Maddesinin 1. Fıkrasının bb bendinde yer alan mücbir sebep tanımında yer alan “idari yargı kararları (projenin tamamının yapılmasını etkileyecek şekilde yürütmenin durdurulması/iptal kararı varsa)” ibaresinin
- 4. Maddesinin 1. Fıkrasının ee bendinin
- 4. Maddesinin 1. Fıkrasının ff bendinin “ÇED Gerekli Değildir kararı” ibaresi ile “işletme süreci ve işletme sonrası” ibaresinin eksikliği nedeniyle
- 4. Maddesinin 1. Fıkrasının ıı bendinin ÇED Gerekli Değildir kararı” ibaresinin eksikliği nedeniyle
- 8. maddesinin 3. fıkrasında yer alan “ÇED süreci içerisinde gerek görülmesi halinde komisyona üye eklenebilir veya çıkarılabilir” ibaresinin
- 8. maddesinin 4. fıkrasında yer alan “duyurulabilir” ibaresinin
- 10. maddesinin 2. fıkrasının
- 12. maddesinin 2. fıkrasının “toplantı tarihinden itibaren 30 takvim günü içerisinde görüş bildirmeyen kurum/kuruluşun görüşü olumlu kabul edilir.” ibaresinin
- 12. Maddesinin 3. fıkrasının
- 14. Maddesinin 4. fıkrasının “anons” ibaresinin eksikliği nedeniyle
- 14. Maddesinin 6. fıkrasının
- 17. Maddesinin 3. fıkrasının
- 17. Maddesinin 2. fıkrasının son cümlesinin “anons” ibaresinin eksikliği nedeniyle
- 14. Maddesi ile 17. Maddelerinin ÇED Olumsuz kararı verilen projeler ile ÇED Gerekli Değildir kararı verilen projelere ilişkin yeni başvuru usul ve koşulları düzenlenmemiş olması nedeniyle
- 16. maddesinin 3. fıkrasının b bendindeki “toplantı tarihinden itibaren 30 takvim günü içerisinde görüş bildirmeyen kurum/kuruluşun görüşü olumlu kabul edilir” ibaresinin
- 18. maddesinin 4. fıkrasının
- 19. Maddesinin 1. fıkrasının b bendinin
- 20. maddesinin 1. fıkrasının
- 24. maddesinin
- 28. maddesinin
- Geçici 1. Maddesinin
- Ek 1 Listesinin 3. maddesinin ç bendinin “radyasyonlu nükleer yakıtların ve” ibaresinin
- Ek 1 Listesinin 5. maddesinin
- Ek 1. Listesinin 9. maddesinin.
- Ek 1 Listesinin 10. maddesinin ç bendinin “Denize cepheli” ibaresinin
- Ek 1 Listesinin 15. maddesinin
- Ek 1 Listesinin 25 Maddesinin
- Ek 2 Listesinin 28. maddesinin h bendinin “Denize cepheli” ibaresinin
- Ek 2 Listesinin 30 maddesinin
- Ek 2 Listesinin 36.,
- Ek 2 Listesinin 42. maddesinin
- Ek 2 Listesinin 43. maddesinin
- Ek 2. listesinin 44. maddesinin
- Ek 2 Listesinin 49. Maddesinin
- Ek 2 Listesinin 51. maddesinin
- Ek 3 Listesinin 3. bölümünün “İzleme planı (inşaat dönemi)” ibaresinin eksikliği nedeniyle

İPTALİNE

2.) 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 27. maddesinde öngörülen koşulların bu aşamada gerçekleştiğinden savunma vs. gibi usulü işlemler beklenmeden, bu konuda yeniden bir karar verilinceye kadar iptali istenen maddeler yönünden dava konusu idari işlemin **YÜRÜTMESİNİN DURDURULMASINA,**

3.) İş bu dava konusu mad.19/1-b'nin dayanak kanunu Çevre Kanunu mad.15/1 ve mad.15/2 fıkrasının Anayasaya aykırılığı sebebiyle, mad.15/3 ve mad.15/4 fıkralarının ise ilk iki fıkranın iptali durumunda uygulanabilirliğini yitirmesi sebebiyle **İPTALİ İÇİN ANAYASA MAHKEMESİ'NE GÖNDERİLMESİNE**

4.) 28/11/2017 tarihli ve 7061 sayılı Bazı Vergi Kanunları ile Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un; 47. maddesiyle 4/6/1985 tarihli ve 3213 sayılı Maden Kanunu'nun 17. maddesine eklenen "Jeolojik haritalama, jeofizik etüd, sismik, karot, kırıntı ve numune alma ile bunlara yönelik sathi hazırlık işlemleri içeren faaliyetler için çevresel etki değerlendirmesi kararı aranmaz" fıkrasının **İPTALİ İÇİN ANAYASA MAHKEMESİ'NE GÖNDERİLMESİNE**

5) Yargılamanın duruşmalı yapılmasına,

5.) Yargılama giderlerinin ve vekâlet ücretinin davalı tarafa yüklenmesine,

karar verilmesini saygılarımızla arz ve talep ederiz.

Türkiye Barolar Birliği Başkanlığı

Vekili

Eki _____: Vekaletname örneği

29.07.2022 tarih ve 31907 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren
Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği